

DISCURSOS

LLEGITS EN LA

“REAL ACADEMIA DE BUENAS LETRAS”

DE BARCELONA

EN LA SOLEMNE RECEPCIÓ PÚBLICA DE

D. LLUIS SEGALÀ Y ESTALELLA

EL DÍA 12 DE NOVEMBRE DE 1916

BARCELONA

IMPRESA DE LA CASA PROVINCIAL DE CARITAT
CARRER DE MONTALEGRE, NÚM. 5

1916

DISCURSOS

LLEGITS EN LA

“REAL ACADEMIA DE BUENAS LETRAS”

DE BARCELONA

EN LA SOLEMNE RECEPCIÓ PÚBLICA DE

D. LLUIS SEGALÀ Y ESTALELLA

EL DÍA 12 DE NOVEMBRE DE 1916

BARCELONA

IMPREMTA DE LA CASA PROVINCIAL DE CARITAT
CARRER DE MONTALEGRE, NÚM. 5

1916

ADVERTENCIA

L'ortografia ab que fou redactat el present discurs, que no era altra que la del *Institut d'Estudis Catalans*, ha tingut d'ésser substituïda per la que usa la *Reyal Acadèmia de Bones Lletres* en les seves publicacions.

EL DR. D. JOSEPH BALARI Y JOVANY

Senyors Acadèmichs:

Aquells de vosaltres qui ja no teniu pare, remembrareu ab quina tristor s'asseguèreu al seu lloch y ab quin noble ergull continuàreu la seva persona: ab idèntichs sentiments, que la meua poquesa fa encara més profundes, vinch avuy a ocupar la cadira del més venerable dels meus mestres: d'aquell filòleg eximi, escorcollador infatigable del nostre passat y zelosíssim apòstol de l'ensenyança qui 's digué D. Joseph Balari y Jovany.

Haveu volgut honorar la memoria del savi professor, cridant, pera substituirlo, al més humil de sos deixeples; ço que explica la vostra benevolença al elegirme y la meua gosadía al acceptar una honor tan excelsa com immerescuda. Mercès, donchs, grans mercès!; que ja curaré de ferme menys indigne de semblant gentilesa, aprenent de vosaltres a laborar per la nostra cultura, tot seguint les petjades de mon benemèrit antecessor, anc que de lluny y en una sola de les activitats que omplenaren sa vida, consagrada a l'investigació y al divulgament de ço que podia ésser útil per aquesta dolça Catalunya que som sortosos de tenir per mare.

Y ara permeteume que, com a tema del discurs que m'imposa el Reglament pera ingressar en aquest ilustre senat de les lletres catalanes, us parli de la vida y de les obres del mestre; ja que, com a pedagog, com a filòleg, com a historiador y com a taquígraf és una gran figura del nostre renaixement, y encara se li ha de retre el degut homenatge. Però no espereu, no, un estudi complet que, ademés de suposar dots y condicions superioríssimes a les meves y requerir un espay molt més ample que'l d'aquest parlament, no's podrà fer fins que's donguin a l'estampa els nombrosos materials que ha dexat inèdits; sinó un enfilall de breus notícies bio-bibliogràfiques y d'anotacions textuais que palesin els seus

principis filològichs, tan clars y científichs que qualsevol persona ilustrada podrà judicarlos, mesclat tot ab records personals d'amich y de deixeble que'm plau dedicar a sa memoria benvolguda.

Nasqué en Joseph Balari a la nostra ciutat el día 11 de novembre de 1844, y prompte mostrà gran afició a les lletres, fins al punt de llegir àvidament els impresos y manuscrits que arribaven a les seves mans. Pervingut a l'adolescència, volgué estudiar el Batxillerat; y com el seu pare, qui era fabricant intel·ligent y honradíssim, li posés qualque dificultat, per tal de probarli la vocació, ell insistí en que'l dexés matricular de les assignatures del primer any, y si a fi de curs no li portava la mellor nota, el privés dels estudis. La condició fou acceptada, y al terminarse els dies lectius, el jove Balari assolí la qualificació més alta que fou com el passaport pera abandonar l'industria y'l comerç ab els nombrosos guanys que li prometien, y entrar de ple en la vida intelectual, deù d'inefables fruicions anímiques que sols troben parió en les que produeix la pràctica del bé o'l conreu de la bellesa. Aviat fou en Joseph Balari l'alumne predilecte del famós llatísta Simeó Tuyet; y, aficionantse a les llengües, cursà la francesa, l'alemanya, l'anglesa y l'italiana, primera mostra de sa tendència als estudis filològichs que havien d'ésser la base de sa valuosa producció científica.

Al arribar el moment, tan dificultós pera molts joves, d'elegir carrera, en Balari no dubtà gens, decidintse tot d'una per la Facultat de Filosofia y Lletres, que cursà simultaniament ab la de Dret. Formava llavors el claustre de Filosofia y Lletres un excelent professorat, en el qual esplendien com estels de primera magnitud, el gran helenista Antoni Bergnes de las Casas; el capdill de la nova escola literaria Manuel Milà y Fontanals; el literat y historiador Joaquim Rubió y Ors, el primer, com ha dit un notable crític (1), que redimí la llengua de la nostra terra de l'esclavatge en que la tenien encadenada sa dissort y les fatalitats històriques; l'erudit humanista Jacinte Díaz, pvre.; l'eminent filòsof qui popularitzà entre nosaltres les doctrines de l'escola escocesa, Francesch X. Llorens; y'l zelós orientalista Marià Viscasillas, qui ha estat l'últim en desaparèixer d'aquell memorable estol de savis y bons patricis. Tots ells influiren pregonament en la formació intelectual d'en Balari, y l'insigne Llorens, qui acostumat a la propria introspecció llegia moltes vegades com en un llibre obert en l'esperit dels altres, li digué profèticament: «vostè serà'l successor d'en Bergnes de las Casas en la seva càtedra, y escriurà el diccionari etimològich català» (2).

Mentres freqüentava les aules universitàries, en Balari contragué fraternal amiat ab son condexple Pere Garriga y Marill, qui li ensenyà l'art taquigràfich, indicantli les mellores que's podien fer en el

sistema del seu professor Joseph Andreu. Ab gran entusiasme les acullí el nostre biografiat y, passant d'alumne a col·laborador, abdós amichs provaren les innovacions en la pràctica que foren junts a les classes (3), a les esglésies y a les sessions d'algunes societats; y així nasqué la taquígrafia coneguda per *Sistema Garriga*, tan estesa a Catalunya, essent en Balari «el porta-estandart de la nova escola», com acostumava a dir el propi inventor.

Tan prompte com hagué rebut el grau de Batxiller en Filosofia, essent encara alumne de la Facultat de Dret, en Balari es dedicà a l'ensenyança domèstica de la llengua grega, que s'estudiava aleshores al Batxillerat, com s'ha fet sempre en els pobles més avançats d'Europa; y, al fundarse en 1866 el Colegi Peninsular, li fou encarregada la mateixa assignatura. No cal dir ab quin entusiasme emprengué la tasca el nou professor, qui sentia gran vocació per l'ensenyança de les llengües clàssiques; mes, a les primeries del curs, el Ministre de Foment de la reina Isabel II, Sever Catalina, tregué el grech dels estudis generals de la segona ensenyança, sense que de llavors ençà aqueix gros disbarat, com diu en Menéndez y Pelayo, hagi tingut esmena ni reparació dels infinits governants que s'han anat succehint (4). No per axò 's descoratjà mon ilustre antecessor, qui era optimista per temperament. Suprimida del Batxillerat la llengua grega, hi restava sa germana, la llengua llatina, y en 1868 tornava en Balari a ésser nomenat professor del Colegi Peninsular pera que expliqués el curs de perfecció de llatí. Mes, també als pochs dies, un altre Ministre de Foment, en Manuel Ruiz Zorrilla, eliminava de la segona ensenyança l'assignatura que havia pres a son càrrec en Balari, y mon mestre rebia el segon desengany, que li feia pensar si es possible dedicarse seriament a l'ensenyança aquí a Espanya, hont cada Ministre de Foment aleshores, y d'Instrucció pública avuy, sol tenir-se a sí meteix per un gran pedagog, y *ex propria auctoritate* fa, modifica o desfà per medi de Reyals decrets tots els plans d'estudi, sense comptar ab les Corts ni ab els qui, envellits en el professorat, podrien assessorarlo tècnicament.

Mentrestant havia cursat en Balari la carrera de Filosofia y Lletres fins al Doctorat, que prengué en aquesta Universitat de Barcelona a 9 d'octubre de 1869, y la de Dret fins a la Llicenciatura; y veient que per dues vegades se li tancava el camí per hont l'empenyia la seva vocació, se dedicà a perfeccionar els seus coneixements de les llengües llatina y alemanya ab els professors Ramón Balart y Jaume Sturzenegger, a exercir la carrera de Lleys, entrant, en 1869, al Colegi d'advocats, y acceptant el càrrec de relator substitut de Joseph Peña y Roca, que jurà a 14 de juliol de 1871, y sobre tot a practicar y divulgar l'art taquígràfic segons el sistema Garriga.

Des d'aleshores trobem sempre el nostre doctor en plena activitat: adès taquígrafiant conferències científiques, parlaments d'accionistes de ferrocarrils o explicacions de l'Escola d'Arquitectura; adès assistint, ab

caràcter oficial, a les oposicions a una càtedra d'Anatomia pera taquígrafiar ço que diguessin els actuaunts; adès constituïnt agrupacions de taquígrafs, als quals repartia ab gran equitat la feyna que's presentava. Tanta y tant merescuda fama assolí, que'n el mes de desembre de 1869 l'Excm. Ajuntament d'aquesta ciutat el nomenà taquígraf de la Corporació a la vinguda del Ministre de Foment, Manuel Ruiz Zorrilla. Poch després, en Balari ensenyava privadament la taquígrafia; en 1871 era elegit professor de la Corporació del sistema Garriga, y abans d'acabarse l'any guanyava, en renyidíssimes oposicions, la càtedra de Taquígrafia que la Excma. Diputació provincial sosté en aquest Institut general y tècnic, prenentne possessió el día 17 de febrer de 1873. El fruyt de la seva ensenyança fou meravellós: a la classe hi anaren bon nombre d'alumnes de totes edats, sexes y condicions, qui aviat esdevenien excelents taquígrafs; y com en Balari era un gran pedagog, els alumnes, entusiasmats ab el mètode del mestre, li demanaren que'ls instruís en altres materies, y atenyeren que'ls donés un curs d'alemany, que fou gratuit, y al qual assistiren dexeples y exdexeples de Taquígrafia y fins alguns dels pares respectius.

Mes en Balari no solament practicà y ensenyà la Taquígrafia, sinó que volgué conèxer ço que l'art taquígràfich havia estat en diferents pobles. Fruyt d'aquesta labor foren la *Taquigrafía de los griegos y romanos*, traduïda en gran part de l'alemany y publicada en 1875 (5); la traducció catalana de la biografia de *M. T. Tiro*, pel Dr. Pau Mitschke, qui'l considera com a patriarca de la taquígrafia d'acord ab Zeibig y contra'l parer de Justus Lipsius, de que la taquígrafia l'havien inventada els grechs (6); unes conferencies al Ateneu en les vetlles de 21 de març y 13 d'abril de 1877 sobre la *Historia de la Taquígrafia en general y en especial de la Escuela catalana*, en les quals feu conèxer bon nombre de noticies inèdites que trobà al Arxiu de l'Ilustre Junta de Comerç de Barcelona; la *Crítica de la Estenografía española según los principios de Guillermo Stolze adaptados a la lengua castellana por Gustavo Michaelis* (7), del meteix any; y son magnífich discurs de recepció en la *Real Academia de Ciencias naturales y Artes* sobre la *Historia de la Taquígrafia española*, llegit a 8 de febrer de 1883, en el que, després d'un sens fi de claricies sobre l'història general de la taquígrafia, ens parla de la seva aparició a la nostra península l'any 1800, mitjançant dues traduccions de l'obra de Samuel Taylor degudes a Francesch de P. Martí y a Joan Álvarez Guerra, y fa'esment de les vicissituts per que ha passat l'ensenyança y la pràctica de l'art fins a l'actual organització del còs de taquígrafs de les cambres legislatives (8).

Ab vera justícia, donchs, pogué declarar el Secretari de la Corporació taquígràfica del sistema Garriga, fent el juí d'en Balari com a taquígraf, que *asi el Dr. Garriga con su taquígrafia labró un prisma cristallino, el Dr. Balari fué la luz que, en contacto con él, esparció los colores del iris difundiendo los rayos luminosos por todas partes, pues que, ac-*

tivo como taquígrafo práctico, entusiasta como propagandista y celoso como catedrático, a él debe principalmente la Taquígrafia del sistema Garriga la estimación a que se ha hecho acreedora dentro y fuera de Barcelona» (9).

El mateix any en que guanyà la càtedra de Taquígrafia, çò és en 1873, en Balari renuncià a ser relator, y a fi de juny emprengué un viatge per les principals nacions del centre d'Europa. Un dels països compresos en l'itinerari era 'l dels grisons; y quan arribà a l'Engadina, excitaren tan gratament sa curiositat les nombroses semblances del ladín ab el català (10), que recullí abundants mostres de dit llenguatge y 'n feu un notabilíssim estudi en diferents articles que porten el títol de *L'Engadina y'l ladín que'n allí's parla* (11). En ells fixa la situació topogràfica del cantó dels grisons, ens dóna qualques claricies històriques y ètniques del mateix y 'ns parla de là llengua rheto-romana «coneguda també pels alemanys ab el nom de Churwälsch y pels del país per *romauntscha* o *romonsch*, que diuen ésser *antiquissim lingua de l'aula Rhaetia*», y de les seves dues branques o llenguatges: el de la lliga de l'Oberland en les valls de Dissentis, Ilanz, etc., conegut per *romauntsch*, y 'l *ladín* de l'Engadina, en la vall de l'Inn. Després, concretantse al tema, ens fa l'història de la cançó popular a l'Engadina, oferintnos mostres, sempre acompanyades de la traducció catalana, de les que canten fets d'armes de la guerra de 1475 entre engadins y tirolesos; de les amoroses, com la que tanta semblança té ab la de Provença «O Magalí ma ben amado»; de les de dol, degudes a Flurin Valentin; de les dels *Tramegls*; de les de Primavera y de les d'Hivern, com les de les *Bacharias*; de les morals y satíriques; y de les religioses, escrites en el segle XVIe quan l'Engadina era un lloch avençat de la reforma protestant. Aprés ens descriu el renaxement de la cançó, que reprèn l'esperit d'abans, en el segle XVIIIe ab Gaspar Bass (l'orb dalla val) y 'ns dóna noticia dels tres poetes del segle XIXe Joan Bapista Sandri de Samader, Flurin Valentin y Caratsch, qui 's proposaren mantindre el cant popular y promoure el renaxement literari del ladín. Aquest assaig, que fou el primer treball escrit en català per en Balari, ademés de palesar una decidida vocació pel conreu de les llengües y un fervent entusiasme per 'la patria catalana y per la puresa de la seva parla (12), és molt interessant pel procediment que aconsella als nostres escriptors pera arribar a l'unitat ortogràfica, és a saber, que cadascú escrigui com se parla a la seva terra y digui d'hont és, ja que, una vegada conegudes les particularitats dialectals, se'n podrà treure çò que és essencial y comú al idioma en tot son domini lingüístich (13). En aquesta proposició hi estàn compresos, en principi, els estudis de dialectologia catalana que l'*Institut* ha cregut indispensables abans d'acometre l'obra magna del Diccionari. I és quasi bé necessari remarcar el susdit criteri, per haverse assegurat, al meu entendre sense cap fonament, que en Balari sols estudiava les paraules catalanes en els textos dels clàssics y jamay quan brollaven, vives y palpitants, de la boca del poble (14).

Els articles sobre 'l *ladin* d'exen entreveure els dos ideals que acabaren per absorbir tota l'activitat d'en Balari: la filologia y sa aplicació a la llengua y a la història de Catalunya, tasques en les quals havia d'esmerçar els anys de vida que li restaven y que foren els millors y més productius de sa existència. Des de llavors en Balari llegí assiduament la literatura catalana antiga y moderna, probà les seves forces traduint al català obretés alemanyes com els *Records de Tiberi a Capri* del Doctor Reinhold Schoener (15); escrigué algún article com el publicat en elogi de l'eminent escultor català Damià Campeny, ab ocasió de repartir *La Renaixensa* una copia heliogràfica de la cèlebre estatua de Lucrecia (16), y començà d'especialitzarse, fent al Arxiu del Municipi investigacions sobre l'origen dels cognoms catalans. Aquesta Reyal Academia el comptà molt aviàt entre 'ls seus membres y 'l nomenà President d'una Comissió (17) que havia de redactar un sistema d'ortografia catalana. Que fou acertadíssima la designació d'en Balari y que al seu càrrech estigué la part científica de la comanda, mellor que ningú ho sabeu vosaltres, preeminents Acadèmichs; mes, per tal que no se pugui pensar que la memoria del mestre 'm fa incorre en la més petita exageració, dexeume aduir un testimoni que no serà rebutjat, car és el d'un acèrrim enemich d'aquell projecte ortogràfich del qual se considerava *víctima*: l'ilustre autor de *La Orfaneta de Menargues*, n'Antoni de Bofarull, literat, historyayre y gramàtich (18) y fill amantíssim de la nostra Catalunya. Ab noblesa y sinceritat quasi heroiques en un home de temperament apassionat y en moments d'excitació com la que dexa traslluir l'article, deya palesament en Bofarull: «*Como capacidad, más que especialidad, nada tenemos que decir del Sr. Balari y LE CONSIDERAMOS MUY ACERTADAMENTE ELEGIDO para desempeñar con cuidado la tarea ortográfica que se le encomendará*», y, referintse a l'elaboració del projecte, afegia que molt bé 's dexava comprendre que «*en los trabajos preventivos para hacer el Proyecto de Ortografía no hubo la menor discusión, que semejantes trabajos fueron obra exclusiva del ponente Sr. Balari*» (19). La tasca fou portada a terme, y en sessió de 29 de nóvembre de 1879 llegia en Balari un *Proyecto de Ortografía catalana, con un estudio de sus fundamentos filológicos*, que aquesta Reyal Academia acceptà publicantlo a ses despeses (20).

Notabilíssimes són les afirmacions que feu en Balari en eix tractat memorable. Ja conexem la gran importancia que pera ell assolien les variants de la llengua viva. Ara, després de recordar ab elogi els treballs del Dr. Ballot y de n'Antoni de Bofarull, se queixa de l'anarquia ortogràfica del català y 's proposa donar regles, rahonantles d'una fayçó senzilla, sense aparat científic y al nivell de totes les intel·ligencies, per tal que sien acceptades per la llur propria autoritat. Diu que, en el fons l'ortografia catalana és la de la llengua llatina, per la seva filiació y perquè l'instrucció literaria dels catalans ha estat essencialment llatina per espay de molts anys, ço que 'ns dóna la *raó etimològica*:

però que l'etimologia, quan està en lluita ab la fonètica, cedeix sempre a aquesta (21), o ab altres termes, que s'ha de tenir molt en compte la pronunciació, al dictar preceptes ortogràfics, principi que podrien subscriure els més avençats foneticistes moderns; y que la darrera font és l'ús dels bons escriptors, advertint que aquest ús no és sempre constant en la nostra llengua, ni de vegades dins de les obres d'un meteix autor. A continuació fa l'estudi de ço que les beceroles catalanes tenen de propi, o sia de les combinacions de la *i* palatal ab les lletres *c*, *j*, *l*, *n* y *x*, parlant successivament de la *ç*, del so fricatiu-palatal de la *j*, de la *ll*, de la *ny*, de les sílabes *di*, *de* llatines, quan queden a fi de paraula (que's representaran per *ig* després de *a*, *e*, *o*, *u*, per *tj* després de *i* y per *tx* davant de vocal), y del triple valor de la *x* catalana, que sona com la *ch* francesa o com els nexes *cs* y *cz*. Resoltes aquestes qüestions, vénen les regles ortogràfiques, exposades sobriament y ab tant de seny, que la majoria — com l'escriure *g* davant de *e*, *i*, menys quan la *j* és etimològica, assimilar la *n* a la *m* següent, a usança del llatí, y contraure la preposició y l'article en *pel* y *pels* — han estat seguides y sancionades per les més respectables autoritats.

Per ésser aquesta ortografia la més científica de les publicades, tingué bona rebuda; l'acceptaren totalment o parcial bon nombre d'escriptors y de revistes (22), l'adoptà la veneranda institució dels Jochs Florals, la qual confiava a en Balari l'unificació ortogràfica dels treballs premiats en cada certamen, y fou l'únic sistema que pogué dir-se oficial fins a la publicació de les *Normes ortogràfiques* pel benemèrit Institut d'Estudis Catalans.

Dedicat en Balari a la divulgació de la taquigrafia y al conreu de la nostra llengua, com sentís anyorament per aquells estudis clàssics de les primeries de sa vida professional, encarregà a Jaume Sturzenegger que li fes a mans la mellor gramàtica grega que's donés a les escoles alemanyes. El Sr. Sturzenegger li envià la *Griechische Schulgrammatik* del Dr. Jordi Curtius, qui havia escrit un llibre elemental, però científic, fugint de l'empirisme que regnava a l'ensenyança y basant ses teories en els principis filològics; els quals, mercès al conexement del sànskrit y especialment de la gramàtica de Pànini, anaven esclariant bon nombre de misteris de la ciencia del llenguatge. Sorprès restà en Balari al emprendre la lectura de la gramàtica de Curtius y trobar-se ab un tecnicisme nou y un mètode tan diferent del que havien seguit sos professors de llengües; però llegí els *Comentaris* del meteix Curtius (23), y fou tan gran el revifament de son entusiasme per la llengua més formosa que s'ha parlat al món, al veure que sa gramàtica és ja una obra d'art y se la pot ensenyar tan racionalment com la materia més filosòfica, que l'helenisme tornà a ser l'objecte capdal de sos estudis, y havent son mestre de grech passat a mellor vida, guanyà en lluidíssimes oposicions la càtedra vacant, prenentne possessió a 24 de febrer de 1881. Vegis, donchs, com en Llorens fou un veritable profeta al dir que'l

successor de l'Antoni Bergnes de las Casas seria en Joseph Balari y Jovany.

Ab aquest fet importantíssim pel classicisme a la nostra terra, s'obra la darrera època de la vida de mon malaguanyat antecessor. Com a primer assaig de traducció del grech, donà en Balari a l'estampa una transcripció castellana del començament del tractat de Filòstrat sobre Gimnàstica, per encàrrech del Dr. Letamendi, qui la volgué rigidament literal. pera «proporcionar al lector alguna experiencia de la índole concisa en los vocablos, y rica y variada en acepciones y giros, que caracteriza el habla helénica (24)»; y poch's mesos després llegia a l'Universitat el discurs inaugural de l'any acadèmic de 1881 a 1882, escullint un tema de molt interès que anuncià modestament ab aquestes paraules: *Algunas consideraciones sobre la formación del romance castellano, precedidas de un sucinto estudio bibliográfico sobre el mismo asunto*. El jui d'aquesta oració magistral el feu amb una frasi tan curta com expressiva el nostre polígraf Manuel Milà quan, al preguntarli l'autor què li havia semblat, respongué: «Es la portada d'una gran catedral»; comprenent, ab el cop d'ull que té'l geni, que'l parlament descelava un veritable filòleg de qui podien esperar molt les lletres catalanes.

Y, en efecte: en Balari dexà aleshores la taquigrafia, si bé conservant la càtedra de l'Institut y prenent part en algún congrés com l'internacional de Londres de 1887; y consagrà sa privilegiada inteligencia a la divulgació de la llengua grega y als estudis referents a Catalunya (25); aprofitant les vacances estiuenques pera fer sengles exides al estranger y enterarse dels avenços filològichs d'altres nacions y particularment d'Alemanya.

Ço que fou la classe de grech d'en Balari, us ho palesarà, si l'arbre se'l coneix pels fruïts, el nombre d'alumnes que hi assistiren, que certes vegades ultrapassà la cinquantena; les vocacions pera l'estudi de les llengües que allí's revelaren; y el fet de que la major part de les càtedres de llengua y de literatura gregues de les nostres Universitats estiuguin avuy regides per dexeples del gran mestre, els quals les han guanyades per rigurosa oposició en que prengueren part helenistes de tota Espanya. En Balari, mitjançant unes sinopsis habilíssimes, exposava ab claretat meravellosa la morfologia grega; ab orde y constancia feya aprendre materies tan àrides com els verbs irregulars y les arrels dels vocables; pera simplificar la sintaxi, un xich confosa en la gramàtica de Curtius y que en realitat no és obra d'aquest filòleg sinó del professor Gert, havia escrit uns apunts hont se resumexen admirablement les doctrines d'helenistes tan afamats com Hartel, Holzweizig, Koch, Höfer, etc. (26); y, enemich acèrrim de tot sistema memorista, posava a les mans del alumne, des del primer dia, l'*Anàbasi*s de Xenofont, y après l'*Homília per Eutropi* de Sant Joàn Crisòstom, con a sengles representants del període d'or de la llengua y de l'anomenada llengua

comú, per anar a estudiar, en el segon curs, els primers temps històrics d'aquesta a l'*Iliada* d'Homer, y arribar, per últim, a l'estat actual de la parla literaria ab el *Lukis Laras* de Demetri Bikelas. En el text de l'autor clàssich s'analitzava de des dels elements primordials del llenguatge fins a la clàusula o unió d'oracions, que ja 's troba en les confinies de la gramàtica ab la literatura; y, una vegada analitzat, se traduïa paraula per paraula, en el meteix orde de l'original, per tal d'acostumar al alumne a les construccions del grech y capacitarlo pera fruir no sols dels pensaments, sinó fins de la forma externa de l'autor respectiu. Convençut de la bondat del sistema, en Balari arribà a suprimir el programa teòrich, y examinava fent analitzar y traduhir textos clàssichs als qui volien probar sos coneixements en la llengua grega. Y era tan eficaç el mètode, que un dels primers dexeples d'en Balari — en Joseph Alemany, avuy ilustre catedràtic de l'Universitat Central y individu de número de la *Real Academia Española* — al fer oposicions a la càtedra de grech de l'Universitat de Granada, renuncià al diccionari y traduhí repentinament l'autor que'l Tribunal li proposà, com si 'l grech li fos tan familiar com la propria llengua materna.

Aquest excelent *savoir faire* d'en Balari, vivificat per l'entusiasme quasi bé apostòlic ab que exposava ses doctrines, feya que'ls seus dexeples se convencessin molt aviat de que l'helenisme ha d'entrar indispensablement en la formació intelectual y estètica de l'home culte. Per axò el càstich més gros pels alumnes era que'l mestre suprimís part de la materia que havien d'apendre (27).

Y no's cregui que ab l'últim día de classe acabés el mestratge d'en Balari. El professor, qui era un gran psicòleg, guiava amorosament en llurs estudis als novells llicenciats, els probava la vocació, els resolía els dubtes llurs, els ensenyava a *fer paperetes* pera treballs d'investigació y a sistematitzar els coneixements adquirits en breus sinopsis, els instruía sobre la manera de preparar-se pera les oposicions y 'ls facilitava la tasca fins que eren cridats pel Tribunal. Llavors el mestre els donava comiat, els escribia lletres encoratjadores y esperava llur triomf, la noticia del qual li produïa una joia solament comparable, per lo intensa y desinteressada, a la de qui presència la victoria d'un fill seu. Y foren tants els qui s'aprofitaren de la ciencia y dels consells del mestre, que bé podrien haver-se escrit pera la seva classe inimitable aquells expressius mots ab que Ciceró feu l'elogi de l'escola d'Isòcrates, ço és a saber, que d'ella *tanquam ex equo troiano meri principes exierunt* (28).

Mes aquesta afecció d'en Balari al jovent qui omplia les seves aules y a quants li demanaven consell o adjutori, no era sinó una part de la seva amor a Catalunya; y heus aquí per què, desitjant fer conèixer de propis y estranys la nostra gentil parla y 'l nostre passat esplendíssim, adès publicava edicions acurades de textos catalans com les *Sentencies morals per Jafudà, juheu de Barcelona* (29), ab un magnífich glosari, y les *Regles de bona criança en el menjar, beure y servir a taula, tretes de lo terç del*

Crestià del P. M. Francesch Eximenis (30), a qui adorava ferventment; adès feia la crítica de treballs sobre l'idioma català com la d'*Un estudi de Toponomàstica catalana per Salvador Sanpere y Miquel* (31), y la dels *Neucatalanische Studien del Dr. Eberhard Vogel* (32); adès defensava en son article *Cataluña bilingüe* (33), que en les escoles de primera ensenyança s'ha de fer estudiar la llengua catalana, mitjançant sa gramàtica, y després ensenyar, per comparació, la castellana, talment com se practica ab les llengües estrangeres; adès parlava del passat y del pervindre de la nostra llengua, com en son discurs presidencial dels Jochs Florals de 1894; adès resolía qüestions de semàntica y de sintaxi en ses acabades monografies de la paraula *ray* (34) y dels *Intensivos o superlativos de la Lengua catalana* (35), que és un interessantíssim capítol de gramàtica històrica, y que una persona tan competent com Mossèn Antoni M.ª Alcover, l'apòstol del nostre Diccionari, cuyda ésser lo més notable de l'autor com a filòleg (36); adès aplicava els seus vastíssims conexements de les llengües antigues y modernes a l'esclarament d'etimologies de paraules catalanes, conreuant ab tot el braó de la seva ànima generosa aytal *poesia fòssil*, com ell l'anomenava, y produhint obretes tan científiques y originals com les titulades *Etimologies catalanas* (anyor, anyorar, anyorarse, anyora, anyorament, anyorança, escardalench, alt com un Sant Pau) (37), *Estudio etimológico y comparativo* (cancel·li, cancell, canceller, cancellar, cançar, callar, callant, callantivol) (38), *Poesia fòsil* (39), *Orografia, estudio etimológico de cimas o cumbres de montañas* (40), y *Nota de etimología catalana* (esma, esme, estimativa, frases formadas con esma) (41).

D'aquestes monografies, la més personal, la que mellor ens fa conèixer les idees del mestre sobre la llengua catalana en sa història y en son estat en els últims anys del segle XIXe y sobre 'ls medis d'assolir per ella «l'unitat per tothom tan desitjada» és, sens dubte, el magnífich discurs llegit als Jochs Florals de 1894, que hauria pogut ésser el pròleg de la Gramàtica històrica catalana que'l Dr. Balari se proposava escriure. Després de provar que no hi hagué unitat ètnica en els antics pobladors del principat de Catalunya, mon preclar antecessor senyala, valguentse principalment de l'estudi dels noms propis, la part que'ls successius invasors tingueren en la formació de la llengua catalana, y sintetitza les seves conclusions ab una formosa semblança: «Figureu-vos, senyors, que cada un dels pobles que vingueren y són los abans nomenats: grechs, romans, gots, alarbs y franchs, foren com metalls de diferents menes, disposats per ésser fosos, y que de la fosa havia d'exirne una campana. Suposem que'l motllo apropiat per què dits metalls rebessen forma fou la religió catòlica que uní los esperits ab una metexa fè comú ab altres nacions per son caràcter d'universalitat, lo foch per fòndrels vingué a ésserho l'amor que fou per l'institució feudal representada, y 'l sò de la campana l'abundant, enèrgica y bella llengua catalana... La campana dexà oir sa veu ab lo to que li donà lo coure dels romans, que vingué a formar la part més principal de la lliga de metalls, y tingué

no solament ressonança en tota Catalunya, sinó també en Mallorca y Valencia, en lo Rosselló y Sardenya, en Nàpols y Sicília, arribant fins a la que és més llunyana, Grecia.» Seguidament esmenta el gran pas que feren donar a la nostra llengua el gran rey Jaume I «quan en 1264... manà, respecte de la ciutat y del regne de Valencia, que'n los plets, axí les querelles y respostes, com les actes y sentencies, s'escriguessen en romanç per compte del llatí en lo llibre de la curia o tribunal»; y el doctor il·luminat, Ramón Lull, que «apropriantla a les exigencies del pensament filosòfich, li feu guanyar lo mèrit d'ésser entre les llengües vulgars, la primera després de la llatina adequada per la filosofia»; y ens descriu ab breus, però expressives paraules, la seva exuberant florida al dirnos que «emmotllantse d'aquesta manera a totes les delicadeses del pensament, se la troba ara ingenua y natural en les incomparables cròniques, ara insinuant y persuasiva en los escrits y llibres de moral, ara imperiosa y grave en les ordinacions y lleis; mostrantse de més a més en lo segle XIVe tan ben equilibrada, abundant y rica de paraules, com molt polida y elegant va ésser després en lo XVe». Ens parla també de com s'anà malmetent la nostra llengua, des de l'arbitraria divisió de la metexa en catalana y valenciana per una insignificant distinció ortogràfica; de la pertorbadora influencia del castellà, acrescuda per la neciesa dels pobles, qui, com deya el P. Forns S. J., *cerquen a qui no entenen*; de la formació en el segle XVIIe d'una llengua acadèmica vestida un xich a la moda castellana y orfa de gracia y d'elegancia; del lloable intent del Dr. Ballot, primer legislador del nostre idioma, a qui emparà l'Ilustre Junta de comerç del Principat de Catalunya; y de l'acte patriòtich del restabliment dels Jochs Florals, que «tot tenint la virtut de fer sentir la personalitat catalana, ha fet nàixer també una literatura a hores d'ara exuberant, com mai s'havía vist en lloch y molt menys en aquesta terra». Diu aprés que hi ha un cuçh qui rou la moderna literatura catalana y és l'anarquia per mancar-hi, com adverteix el Dr. Vogel, «una llengua escrita única que estiga per damunt dels dialectes, com no's pot negar que en los temps antichs hi fou»; que aquesta llengua escrita única, llaç d'unió dels tres antichs reyalms que la parlaren, no s'ha d'anar a cercar fora de casa, puix aquí la tenim y està per nostres propis clàssichs, a manera de tresor molt ben guardada; que'ls llibres dels clàssichs catalans són com abellars ab nombroses arnes, hont enginyoses abelles la dolça mel y la blanca cera hi treballaren y que havem de xuclar la mel de les bresques y dexar ben imprès en la cera el segell que s'usa ara. I en l'anotació corresponent a aquest paràgraf, desenrotlla tot un programa dividit en tres parts: en la primera escateix com s'ha d'escriure la *e* àtona, mostrantse partidari de la tradició, perquè, com diu Mr. Bréal, «tot aquell qui, sense una rahó que s'ho valga, sense una mellora justificada, vinga a torbar la continuïtat de la llengua, no farà sinó malmetre una tradició y malbaratar, en quant d'ell depenga, una part del patrimoni nacional»; en la segona, aconsella que s'estudiïn les obres

del millor temps de la nostra literatura, per tal d'apendre la correcció gramatical y la propietat de les veus; y en la tercera, diu textualment: «ademés de procurar obtenir per la llengua catalana una ortografia com li cal, y de fer reviure per l'estudi de les obres literaries lo geni de la sintaxi y construcció propries d'ella, convé alletarla al mateix temps en los pits de l'antiga llengua catalana clàssica, així com aquesta un día se nodrí de sa mare la llengua llatina, puix com diu Mr. Bréal: «és un fet incontestable que ab préstechs s'enriqueix una llengua literaria». Heus aquí enunciats, ab criteri ampli, tres problemes fonamentals, que s'havien de resoldre: el de fixar l'ortografia, no considerant com a definitives les regles formulades pel mateix autor en 1879 y sancionades per aquesta Academia; el de fer reviure, en tota sa puresa, la sintaxi catalana, mitjançant l'estudi dels clàssichs; y l d'imprimir el segell de de l'ús modern als materials que's prenguessin de l'antigor, cercant sempre la claretat com la millor norma y l més segur criteri. No dirà hom que l problema no estigui ben enunciat, ni que les solucions dexin d'ésser ben rasonables y científiques.

Del mateix any del discurs dels Jochs Florals és la versió literal en català de l'*Himne a Apol·ló*, compost en el segle IIIe abans de Jesucrist y descobert ab sa música a Delfos en el mes de novembre de 1893; que feu en Balari ab la col·laboració de l'eminent Catedràtic de grec y hebreu, y Bibliotecari d'aquesta Academia Dr. Joàn B. Codina y Formosa, pera l concert que l gran patrici D. Eusebi Güell donà en obsequi al Reverendíssim Sr. Serafi Cretoni, Nunci apostòlich, el día 22 d'octubre de 1894. Es notabilíssima per sa fidelitat y bell llenguatge, y diu així:

«Jo ab la cítara diré de tu, ilustre fill del gran Zeus en quant des de lo puig de cim nevat anuncies a tothom immortals presagis, que tu adquirires lo trípode profètic que lo enemich dragó guardava, quan ab tes fletxes atravessares sen cos ràpid, recargolat.....

Muses de bells braços, filles de Zeus tronant fort, qui posseu l'Hèlicón d'arbres ben fullats, veniu pera festejar ab vostres cants a vostre germà Febo de cabellera d'or, qui presidint lo puig profètic sobre lo cim de Delfos, va cap a les corrents d'aigües abundants de Castàlida, ab les cèlebres Delfines, passant per sobre la doble cima y los costers del Parnàs.

Ea, Àtica, ilustre gran ciutat que habites una terra invencible per la voluntat de Tritonis ben armada; Hefesto crema en los sagrats altars les cuxes de toros joves y ensems s'espargeix pujant fins al mateix Olimp l'incens de l'Arabia; la flauta sonora vibrant ab vives melodies executa un cant, y la cítara d'or y de so suau s'ajunta als himnes; y tot l'eixam (de gent) qui habita l'Àtica ho contempla.....

Muses de bells braços, etc., etc.»

D'aytals estudis purament filològichs passà en Balari quasi insensiblement als històrics o, per millor dir, als històrico-filològichs; car si exceptuem la *Historia de la Real Academia de Ciencias naturales y Artes de*

Barcelona (42) y la *Historia de la Universidad de Barcelona* (43) caràcter històrico-filològich tenen les seves produccions no esmentades encara. El propri autor ens conta d'una faicó graciosament candorosa com s'esdevingué el trànzit: l'any 1876 freqüentava l'Arxiu municipal de la nostra ciutat pera fer estudis sobre 'ls cognoms catalans; no trobanthi documents anteriors al segle XIIIe, tingué d'anar al Arxiu de la Corona d'Aragó, hont llegí els més antichs documents, y corprès de descobrirhi noves claricies sobre 'ls orígens de la nostra història, determinà «per un acte de voluntat eficaç» tornar enrera y copiar de les escriptures ço que li paregués interessant des de qualsevol punt de vista; visità els arxius capitulars de Barcelona, Sèu d'Urgell y Vich y 'l de la Curia ecle-siàstica de Girona; estudià diverses coleccions de documents y unes poques obres científiques; y, havent fet una replega aclaparadora de paperetes es trobà en situació parescuda a la d'Ezequiel en la seva famosa profecia. Les paperetes o notes, ens diu, eren com els òssos que vegé 'l profeta; al aplegarse, segons la seva naturalesa y caràcter, anaren prenent còs, axí com els òssos s'ajustaren y 's cobriren de nervis, de carn y de pell; més tart, al ferne l'autor monografies, atenyeren vida propria a la faicó que entrà l'esperit en els còssos crts al profetitzar Ezequiel; y de les monografies n'exí la reconstitució del passat, com dels difunts tornats a vida el restabliment d'Israel (44). El primer assaig de semblants estudis fou el llegit a la *Real Academia de Ciencias naturales y Artes* a 30 d'abril de 1888 sobre la *Influencia de la civilización romana en Cataluña, comprobada por la Orografía* (45); però l'execució completa del pensament la trobareu en els *Orígenes históricos de Cataluña*, l'obra caporal del meu mestre, a qui li valgué, ab tota justicia, el premi Martorell del concurs de 1897.

Aquest llibre, veritable monument filològich-històrich dels orígens de la nostra nacionalitat, comença esclarint la nomenclatura geogràfica, car «permite penetrar en el conocimiento histórico de esta región, especialmente desde el punto de vista etnográfico, de muchos siglos antes de que en Cataluña se constituyeran los condados independientes», y ens palesa «de un modo indudable, que a principios del siglo IX ya existía en embrión el romance catalán» (46); descriu après la reconquesta, començada pels franchs, qui feren la *strata francisca* per tal de pendre Barcelona, y continuada pels comtes en els segles X^e, XIe y XIIe; estudia el feudalisme català, tractant especialment dels *Usatges* y de qui 'ls va compondre; y presenta, en últim terme, un vast panorama de la civilització d'aquells temps fins suara tan poch coneguts. Devant de tal empresa, en la que esmerçà l'autor més del terç de la seva vida; tenint en compte la documentació que'ns ofereix, tan abundosa que bé pot afirmarse que'ns porta els arxius a casa; y essent moltíssims els problemes que'n ella 's resolen definitivament, ¿què importa que algú hagi dit que la tal història és incompleta, ja que no s'hi troben les degudes claricies de les Biblioteques de Ripoll, Sant Cugat del Vallès, Sant Benet de Bages, etc., ni de

la part artística dels còdexs monacals, ni d'algunes monedes (47), ni d'altres coses semblants (48); ni que altre escriptor crega que fóra convenient acudir més sovint als noms personals pera explicar els del·loch (49); ni que un anònim gosés motejar al Dr. Balari de *picapedrer de la ciència*, perquè anava a cercar els primers materials, y en veritat que axí ho feya l'autor, qui era tan pròdig que donava en un tom ço que hauria pogut omplir uns quants volums? Tot axò prova no solament que en Balari no plagià may, sinó que ni era aficionat a aprofitarse dels treballs d'altri y que sempre anà a les fonts, arribant a *veure* el període que historià, com si en ell hagués viscut; y qualsevolga que desitgi conèixer els primers temps de l'història patria, haurà de valdres del llibre del mestre, si no vol refer el llarg estudi dels documents originals. La crítica d'aquesta obra perdurable y fonamental l'ha formulada sobriament una de les persones més aciençades en historiografia catalana, qui a l'ensems conèxia bé l'autor per serli company a l'Universitat y a aquesta Reyal Academia, el Dr. Antoni Rubió y Lluch; al dir que'ls *Orígenes històrics de Catalunya* són producte d'una investigació metòdica, escrupulosa y pausada, estàn escrits ab un juí exempt de passió y recorden els esforços dels Marca y Caresmar (50).

Quan en Balari se disposava a continuar els *Orígenes* y, al efecte, havia obtingut permís per anar a pendre notes al Arxiu notarial d'aquesta ciutat, començà de trobarse malament. Cregué llavors que l'havía fatigat l'excés de treball y aprofitant l'avinentesa d'anar a Madrid com a jutge del Tribunal d'oposicions a la càtedra de Filologia, comparada del Llatí y del Castellà, emprengué un viatge per les principals ciutats d'Andalusia, al terminar el qual li paregué que s'havía restablert. Ja projectava una nova excursió al estranger, y com pensés recorre els països eslaus, aprenia el rus; quan una sobtosa hemiplegia posà en perill greu la seva existencia el dia 26 d'octubre de 1901. Cedí l'atach ab els auxilis de tota mena que curosament se prodigaren al malalt, y aquest dexà l'lit; però fou pera pendre seient en aquella cadira de braços, hont, gaudinhi encara hores felices, al figurarse que aviat tornaria a les seves càtedres, anà pitjorant paulatinament fins al primer de juliol de 1904, en que reté la seva ànima al Altisme, ab gran placidesa, com varó just que era, després de rebre els Sants Sagraments y'ls consols ab que l'Esglesia donà comiat als qui emprenen el darrer viatge. Així finà el mellor dels meus mestres, el pare de quants foren sos dexeptes, com diu ab justa en Joseph Alemany; axí passà d'aquest món qui, a l'ensemps que treballava ab calmosa serenitat per la ciència y per la patria, cuytava a fer el bé, sense cap ostentació y ab el major desinterès, a tots quants podia y en quants moments se li presentaven. Diria hom que per ell s'havía escrit aquell savi precepte indi que llegim a l'Hitopadeça: «*conreua la ciència com si fossis immortal; practica la virtut com si ja tinguessis la mort arrapada als teus cabells*» (51).

... El, traspàs d'en Balari, quan sa inteligencia se trobava en ple flore-

xement, ens ha privat d'altres obres y particularment de quatre força interessants: la continuació dels *Orígenes*, una *Gramàtica històrica de la llengua catalana* que havien d'imprimir els senyors Salvat y Espasa, un *Diccionari català d'autoritats* y altre *Diccionari castellà-català*; però resten sortosament els materials, y aquests exiràn a la llum baix la direcció de la Facultat de Filosofia y Lletres, mercès a la munificència de D.ª Emilia Balari, dama de gran cultura y de nobles sentiments; qui dóna a Catalunya ço que per Catalunya havia juntat ab paciència de benedictí son germà, l'ilustre catedràtic.

Pera acabar aquesta breu relació de la vida d'en Balari, permeteume que, en obsequi als qui no l'hagin conegut, hi afegexi dues paraules sobre ses condicions personals: «Més aviat alt que baix; de rodona y carnosà faç, partida per grans bigotis; nas aguileny, índici de voluntat enèrgica; ulls petis, resguardats per binocles de grans y rodons cristalls, y de caminar ferm y acompassat, mes no arrogant, tal és, si fa no fa, deya l'Enrich Buixaderas, aquell aspecte físich del Dr. Balari, tan inverossimilment renyit ab son caràcter moral» (52).

Y en efecte, era el meu mestre més candorós que astut, de la guias que ho foren moltíssims sants y savis; metòdic en son viure; complascent y servicial pera ls dexeples y pera tothom que recorregués a la seva ciencia, com ho feren alguns erudits estrangers (53); perseverant en els propòsits y enèrgich pera durlos a terme; entusiasta per l'ensenyança, dins de la càtedra y arreu hon podia explicar alguna etimologia catalana, un fet històric o qualsevol dels seus viatges, com el que feu al cap Nort pera veure el sol a mitja nit; justicier en els jurats y tribunals (54); obert y afectuós en ses amistats; compassiu dels desvalguts y amich de tota persona que procedís ab rectitut, generositat y noblesa. Fruía d'una inteligencia poderosa y claríssima, ab un do especial pera fer entendre les coses més difícils a les més febles mentalitats; y d'un poder psicagògich com el dels grans missioners. Se sentia més filòleg que literat (55); per la filologia estudiava les nacions y especialment la nostra, sabent que'l Diccionari és una vera enciclopedia del temps a que pertany, y que la Sintaxi ens fa conèixer la psicologia d'una raça; y una de ses aspiracions haguera estat descobrir quins foren els primers pobladors de Catalunya y d'Espanya per l'estudi dels noms de la llengua que parlaven, dels quals uns passaren en sa propria forma a l'idioma dels conqueridors y altres foren traduïts, però servant la metexa idea y fins la metexa imatge que en ells se contenia. En Balari ni cobejava honors, ni menyspreauva may les que li eren ofertes: fou President d'aquesta Royal Academia, corresponent de la Sevillana, individu de la de Ciències naturals y Arts, y membre de la de Jurisprudencia y Llegislació, y arreu ha dexat immellorable record. Era fervent catòlich y de costums puríssimes, consagrava totes ses facultats a aprendre y a ensenyar, y s'tenia per venturós per haverse dedicat als estudis a que la seva vocació el portava.

Tal fou l'home eminent a qui per dissort vostra y vergonya meva vinch a substituir. Com a historiador y com a taquígraf és prou conegut y justament estimat; com a professor, la seva tasca fou menys sorollosa, però de transcendència decisiva en el renaxement dels estudis grechs que des de les primeries del segle passat se produeix a Catalunya, per haverse format en sa classe quasi tots els qui avui se dediquen a importarnos la cultura helènica; com a filòleg romanista, els que hem vist els materials que ha dexas inèdits, el tenim pel més gran que hagi nascut a Catalunya, per son clar ingeni, per sa vocació y pel conexement científich que possehia axí de les llengües clàssiques com de les modernes. Planyemnos de que sa prematura mort ens hagi privat dels estudis gramaticals y lexicogràfichs que preparava, y que sens dubte hagueren estat els més fonamentats de la nostra llengua; fem vots per tal que's publiquin aviat els materials que arreplegà; y, devant de l'immensa y desinteressada labor filològica del egregi professor, qui la posà al servey dels ideals altíssims de la nostra patria, honorem la memoria d'en Balari per a que no se'ns puga repetir ço que en Melcior de Palau deya d'en Milà y Fontanals:

A fora el conegueren més que ací dins
hont no suren els savis si són humils (56).

HE ACABAT

NOTES

- (1) Joan Sardà. — Pròleg al terç volum de *Lo Gayter del Llobregat*.
- (2) Vegis l'article dedicat al *Doctor Don José Balari* per son aventatjat de xeples y fervent admirador Enrich Buixaderas, qui fou catedràtic de Literatura a València, en el diari *La Vanguardia*, any XI, núm. 1833, de 24 de maig de 1891 (ab cinc gravats de Marià Foix).
- (3) El primer assaig taquigràfic important d'en Balari fou, sens dubte, l'haver transcrit íntegrament les lliçons de Metafísica que durant els cursos de 1864 a 1865 y de 1866 a 1867 explicà en aquesta Universitat el Dr. Llorens y Barba, y que actualment té en curs de publicació la nostra Facultat de Filosofia y Lletres.
- (4) «¿Ni qué Filología ha de prosperar en esta nación que por privilegio singular y deshonroso entre todas las de Europa, es la única que ha excluído el griego de su enseñanza elemental, sin que este insigne desatino, consumado en 1867 haya logrado, hasta la fecha, enmienda ni reparación de los infinitos gobernantes que se han sucedido?» Menéndez y Pelayo. — Pròleg a la traducció castellana de la Gramàtica grega de Curtius, de E. Soms y Castelin.
- (5) *Revista històrica latina*, t. II (1875), pàg. 254, 305 y 366. Se'n feu, ademés, un tiratge apart.
- (6) *La Renaixensa*, any VII, t. I, núm. 1, de 15 de janer de 1877.
- (7) *Litteratur-Blatt. Beilage zum Korrespondenzblatt* del Reyat Institut taquigràfic de Dresde, 1877.
- (8) Vèginse a l'apèndix dos fragments d'aquest discurs de recepció.
- (9) *Memoria del Secretario de la Corporación taquigráfica del sistema Garriga D. José M.ª Matas y Oriach*, leída en la sesión pública inaugural de los trabajos del año académico de 1879 á 1880.
- (10) «La transcripció d'aquesta poesia, vista la semblança del *ladin* ab nostra llengua, y les mostres que pels fragments d'altres havem donat, de segur que hauràn mogut a més de quatre el desig de visitar la vall d'Engadina, tan sols per disrutar de la ventatja que ofereix parlar el nostre llenguatge en terra estranya y ser compresos dels seus habitants, encara que no portin barretina».... Balari, *L'Engadina*, etc., *La Renaixensa*, 1874, pàgs. 197 y 198. La poesia a que se fa referencia comença ab els següents versos, que copiem junt ab la traducció catalana d'en Balari:

Oz vout i Poët d'Engiadina
dedicher desch o dudesch vers
in glori' e onour d'una Regina
chi regna sur tuot l'Univers,
sainz' excepziun da noss pajais
cun tuot republicaun ch'el ais!

Avuy vol el poeta d'Engadina
dedicar deu o dotze versos
en gloria y honor d'una Reyna
que regna en tot l'Univers,
sens excepció de nostre pais
ab tot y republicà que ell és.

(11) *La Renaixensa*, any IV (1874), núms. 12 a 17. Aquests estudis d'en Balari han estat continuats per l'Excm. Sr. D. Eusebi Güell en son notable discurs presidencial dels Jochs Florals de 1900, sobre el llenguatge rhètic y per en Casimir Brugués, en una serie d'interessantíssims articles publicats a *La Renaixensa* els dies 3, 15 y 26 de janer, 7 y 22 de febrer, 6 de març y 3 d'abril de 1901, hont se trobaran bon nombre de composicions poètiques y de mostres de prosa, escrites en ladin y acompanyades de llur traducció catalana.

(12) «Havem procurat (y sens dubte no sempre ab bona fortuna) evitar aquelles paraules de la llengua oficial, que se'ns oferien a cada pas y que com eura s'enrosquen en lo robust tronc de nostra parla y confon ab ses branques son fultatge. Ara desitgem, per que aquest treball no quedi manco, que un altre ab més conexements dongui a llim les reflèxions que hagi fet al llegir les poesies que havem citat, comparant ab el ladin nostre llenguatge perque'n pugui provenir profitosa ensenyança.» Balari, *L'Engadina*, etc., *La Renaixensa*, 1874, pàg. 208.

(13) «Deixant ara a part les dificultats ortogràfiques ab que topen també 'ls catalanistes, devem regonèxer la ventatja dels engadins sobre d'aquests per quant aquells escriuen segons el modo de parlar que els és més familiar. Caratsch usa el ladin d'alta Engadina en ses poesies y Valentín, pels seus cants, emplea el de la vila de Sènt en l'Engadina baxa. Axò facilita l'estudi y comparació de diferents dialectes, puix que escrivintse el llenguatge del poble sens barrejar el de varies poblacions, donant a cada hu la fesomia que l'hi és característica, s'està en camí de passar de la llengua del poble a la literaria, no perquè siga aquexa essencialment diferent d'aquella, sinó perquè establint un llenguatge comú a tots fa desaparèixer petites diferencies que moltes vegades són accidentals.... A nostre modo de veure, els catalanistes farien un gran servei a nostra literatura, si cada hu en sos escrits, dignés que compdon o escriu, segons la manera de parlar de tal regió o comarca.» Balari, *L'Engadina*, etc., *La Renaixensa*, 1874, pàg. 208.

(14) «Començà a ficarse pels arxius y biblioteques, buscant en els textos materia per nous estudis, y copià manuscrits y s'engrestà desentranyant lo sentit de frases y paraules, trobantlos hi la filiació y fentne, com si diguéssim, l'arbre genealògic de cada una, en qual feyna arribà a pèndrehi tal gust que ell meteix se la batejà, en un llibret que donà a l'estampa, de *poesia fòsil*. ¡Llàstima que no trobés lo meteix gust en l'estudi del llenguatge viu, que no li vegérem mai emprendre! Es ben estrany! mentres lo vèiam encaterinat ab la descoberta d'una forma nova en l'escriptura d'una paraula, que li donava el camí per una etimologia intrincada y remota, el trobàvem fret, incommovible devant de la paraula o la frase sentida per primer cop, viva, espontània, dels llavis del poble ab la frescor de la fruita acabada de cullir. Semblava que'l seu treball fos obra de dissecció y necessitat de la lletra morta dels llibres o manuscrits sobre qual immovilitat podla treballar llargament, pacientment. Semblava que'l llenguatge viu, bategant, inquiet desconcertés sa serenitat d'operador que no atinava a clavarhi sa llanceta.» — *En Joseph Balari y Jovany* (article sense firma, que'n l'Index s'atribueix a la Redacció). *Il·lustració Catalana*, de 10 de juliol de 1904 (pàg. 451). En la primera plana del meteix número, se publicà el retrat d'en Balari.

(15) *La Renaixensa*, any VI (1876), vol. I, pàgs. 420 y vol. II, pàg. 24. S'en feu un tiratge apart en un fascicle de 23 planes en quart.

(16) *La Renaixensa*, any VIII (1878), vol. II, pàgs. 338 a 348. Aquest treball és, com fa notar l'autor, un extracte de la necrologia inèdita que escrigué en Joseph Arrufau.

(17) Els altres membres de la comissió foren el famós gramàtic Adolf Blanch y'l celebrat historiador Antoni Aulestia.

(18) Vegis el seu discurs sobre *La lengua catalana considerada históricamente* y la *Gramática de la lengua catalana*, por A. de Bofarull y A. de Blanch, Barcelona, 1867.

(19) *El proyecto de ortografía catalana por la Real Academia de Buenas Letras*, por D. Antonio de Bofarull. *Revista de Ciencias históricas*, tom I (1880), pàgines 276 y 277.

(20) En el meteix *Boletín* de l'Academia s'anuncia aquesta obreta com propria d'en Balari, amb els següents termes: «Balari y Jovany, José — Proyecto de ortografía catalana con un estudio de sus fundamentos etimológicos, leído en la sesión celebrada por la Real Academia de Buenas Letras, en 29 de noviembre de 1879.» *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras*, any IV, pàg. 451.

(21) «La etimología, cuando está en lucha con la fonética, cede siempre a ésta. La fonética exigió, por ejemplo, que, como en italiano, se escribiera con *y* la terminación *ava* del imperfecto de los verbos de la primera conjugación, y no con *b*, según su etimología latina....» *Ortografía de la Lengua catalana, por la Real Academia de Buenas Letras*, pàg. 7.

(22) Com a mostra dels judicis que merescué la susdita reforma, citarem el de la important revista *L'Avenç*, qui acceptava per complet la nova ortografia, regonexent l'autoritat de l'Academia de Bones Lletres y dient que a aquesta tan sols la guiava el lloable fi d'acabar ab l'anarquia ortogràfica: «Va precedida d'una *introducció* que és un treball importantíssim baix molts conceptes, aclaratori de les regles contingudes en lo text. Al llegirlo detingudament, a un li reca que no sia més extens per a que acabi d'enllumenar d'una vegada totes les difuses teoríes que ab més o menys solta y fonament corren entre nostres escriptors. Tot lo que en dita ortografia es conclou respecte a consonants ho trobem de molt bona acceptació; però ab força greu hem de confessar que per nosaltres les vocals hi són poc estudiades.... En resum, lo llibre és molt recomanable y accessible.... *Està fet amb gran criteri, com no era menys d'esperarse de l'Academia y en particular de la persona que més hi ha treballat.* Tant de bo que tots los conreadors de l'idioma català (en llibres, periòdics y corporacions), deixant apart les diferents ortografies (més plenes de vanitat personal de qui n'és lo cap de colla que de bon criteri les més de les vegades), seguíssin lo prescrit per l'Academia de Bones Lletres, que al cap y a la fi és una autoritat digníssima....» *L'Avenç*, any III, núm. 23, de 31 de janer de 1884 (pàgs. 150-152).

(23) *Erläuterungen zu meiner griechischen Schulgrammatik*, 3.ª ed., Praga, 1875.

(24) *Elementos de Lexicología griega con aplicación al tecnicismo médico*, por José de Letamendi Madrid, Cuesta, 1881. — El text castellà d'en Balari, que té el cayent d'una traducció interlineal, comença amb les següents paraules:

De Philostrato

Acerca de - Gimnástica

1. Sabiduría reputemos también las (cosas) tales en - verdad, como filosofar y hablar con arte, de - poética también ocuparse, y de - música, y de - geometría, y, por Júpiter, de astronomía, cuanta no (sea) superflua; sabiduría, pero también el dirigir una - expedición - militar, y aun las (cosas) tales, medicina toda y pintura, y estatuaria, y de - ornamentaciones especies, y ahuecadas (cinceladas)

pedras, y ahuecado (cincelado) hierro. Oficios pero cuantos, concédase en - verdad a ellos arte, según el - cual instrumento alguno y utensilio derechamente será - llevado - a - cabo: sabiduría, pero para - aquellas (cosas) sea - establecida únicas, que dije. Exceptúase (también) al piloto de - (entre) - los oficios, puesto - que de - los - astros también del conocimiento, y de los vientos, y de las (cosas) ocultas se ocupa....

(25) De les obres publicades per en Balari de l'any 1881 ençà, no n'hi ha més que dues que no's referexin a aquests ideals: una traducció castellana del *Tristán é Isolda*, de Wagner (Barcelona, 1885), y *El arte de descifrar derivado de la taquigrafía Garriga*, que aparegué com apèndix de la quinta edició de l'esmentada *Taquigrafía* (Barcelona, 1887).

(26) Aquests apunts han vist la llum pública, ab el retrat d'en Balari, baix el títol següent: *Nociones de Sintaxis griega para uso de los alumnos*, por el doctor D. José Balari y Jovany (Barcelona, 1907), y han estat adoptats com a obra de text per diferents Universitats y Seminaris. El producte íntegre de la venda s'ha invertit en sufragis per l'ànima de l'autor.

(27) Permetis a qui axò escriu un record personal. Era l'any 1890; y, com de consuetut, els estudiants de la nostra Universitat anticiparen les vacances de Nadal. Els alumnes de grec, quan ja no's feia quasi cap classe, creguérem que seria ofendre als demés catedràtics entrar a la d'en Balari y no a les altres del mateix any, y decidírem anar a la vaga general. Vegérem, donchs, com en Balari travessava el pati y entrava a l'aula; però després d'una curta vacilació entràrem a classe, com tots els dies; y'l mestre, qui s'havia assegut, — cas insòlit, puix sempre explicava dret, — axecantse pausadament de son setial, ens digué ab to dolç y melancòlic aquestes soles paraules: *Ja pensava suprimir aquest curs les lliçons de grec modern*,

(28) *Isocrates, magister istorum omnium, cuius e ludo, tanquam ex equo troiano, meri principes exierunt.* — Ciceró, *De oratore*, II, 94.

(29 - 30) Publicades en la Biblioteca de la *Revista Catalana*.

(31) *Revista de Ciencias históricas*, tom II (1881), pàgs. 571-577.

(32) *La Veu del Montserrat*, any X (1887), pàgs. 140 y 147.

(33) *La España Regional*, any I (1886), núm. 3 (tom I, pàg. 307).

(34) *Etimología, significación y uso sintáctico de la palabra Ray*. Aquesta monografia, que havia restat inèdita, porta la data de 17 de febrer de 1886, fou llegida davant de la Reyal Academia de Ciències naturals y Arts, y la reproduhim a l'apèndix del present discurs, mercès a la gentilesa del Sr. President de la susdita Academia; qui ens ha donat tota classe de facilitats pera la copia del manuscrit y ens ha autoritzat pera estamparlo, motius pels quals el regraciem coralment.

(35) Monografia llegida en sessió celebrada per aquesta Reyal Academia, el dia 14 de janer de 1895. — Barcelona, Jepús, 1895.

(36) *Pròleg a la Gramàtica Catalana de D. Tomàs Fortesa*, 1914.

(37) Llegides en la sessió celebrada per aquesta Academia el dia 11 de maig de 1885. — Barcelona, Jepús, 1885. — Foren també publicades a *La Veu del Montserrat*, any VIII (1885), pàgs. 227, 236, 243 y 251.

(38) Vegé la llum pública en el primer número de *La España moderna*, y, traduït al català per Lluís B. Nadal, en la *Revista Catalana*, any I (1889), núm. 6, pàgs. 274-285.

(39) Barcelona, Verdaguer, 1890. — L'estudi de la paraula *Mata* fou traduït al català per en Francesch Carreras y Candi, y publicat a la *Revista Catalana*, any II (1892), quadern X, pàgs. 483-497.

- (40) Barcelona, Jepús, 1892.
- (41) *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras*, tom I (1901-1902), número 1, pàgs. 2 y 3.
- (42) Memoria inaugural del año académico de 1893 á 1894. — Barcelona, *L'Aveng*, 1895.
- (43) Publicada en el Anuari de l'Universitat de Barcelona, corresponent al curs de 1896 a 1897.
- (44) Balari, *Orígenes históricos de Cataluña*. — Barcelona, Hijos de Jaime Jepús, 1899. — Prefaci al lector, pàgs. VII-XI.
- (45) Barcelona, Verdager, 1888.
- (46) Balari, *Orígenes históricos de Cataluña*. — Geografía, XXVIII, pàgs. 268 y 270.
- (47) En son article *La Numismática en la obra «Orígenes históricos de Cataluña»*, D. Antoni Vives, retreu al Dr. Balari que dona com a corrents monedes que foren imaginaries y altres coses pareescudes. V. *Revista crítica de Historia y Literatura españolas, portuguesas e hispano americanas*, 1900, pàg. 409-418. Mossen Alcover ha demostrat que no sempre les censures d'en Vives son justificades, especialment en ço que's refereix a la existencia de monedes d'or en la *Marca Hispanica*, ja en el segle X. — V. *Bollett del Diccionari de la Llengua catalana*, 1904, n.º 6 (pàg. 122-124).
- (48) *La historia..... incompleta*, por Antonio Elías de Molins. Reparos á la obra *Orígenes históricos de Cataluña*, por el Dr. D. José Balari y Jovany. — *La Vanguardia* de 21 de febrer y de 2 de març de 1899. Aquesta crítica és particularment injusta quan diu que l'obra d'en Balari «nos presenta sólo una serie de papeletas o extractos sin color, ni animación, ni síntesis». Cabalment el fer lluminoses síntesis era una de les habilitats més indiscutibles d'en Balari.
- (49) *Noms de poble*, per Joan Segura, Pvre. Crítica de la teoria sobre 'ls noms topogràfics dels *Orígenes históricos de Cataluña* del Dr. Balari. — *La Veu de Montserrat*, 1900, pàg. 404. També un erudit francès, Mr. J. Calmette, ha volgut refutar el parer d'en Balari sobre l'epítet *Pilosus* que la historia dona a Wifred y sobre la sobirania del meteix. — V. *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, tom V (1901), pàg. 442-451.
- (50) «En pos de Bofarull nos dió Balari, con investigación aún más metódica, escrupulosa y pausada, y con juicio despojado de toda pasión, sus *Orígenes de Cataluña* (1899), obra capital en la que consumió los mejores años de su vida y que recuerda los esfuerzos de los Marca y Caresmar.» *Discurso de contestación al de D. Cosme Parpal y Marqués, en la recepción de este último en la Real Academia de Buenas Letras, el día 13 de abril de 1913, pàg. 131.*
- (51) «Como si fuera inmarcesible e inmortal, el sabio debe dedicar su atención a la ciencia y a la riqueza: debe practicar la virtud como si asido fuera de sus cabellos por la muerte.» *Hítópadeza*. Prefacio. Traducción del Dr. Alemany y Bolufer. Granada, 1895.
- (52) «Más bien alto que bajo, de redonda y carnosa cara partida por grandes bigotes, nariz aguileña perfilada con vigor, indicio de voluntad enérgica, ojos pequeños parapetados tras unos anteojos de grandes y redondos cristales, y de andar firme y acompasado, pero no arrogante; tal es, poco más ó menos, aquel aspecto físico del Dr. Balari, tan inverosímilmente reñido con su carácter moral.» Article ja citat del Dr. Buixaderas, que's publicà al diari *La Vanguardia*, de 24 de maig de 1891.

(53) Entre ells Miss Susette M. Taylor de Londres, qui vingué a què en Balari l'adoctrinés en els orígens del castellà, prenent per base el text del Poema del Cid; y 'l mestre, pera obsequiar a l'intel·ligent deixeble, escrigué y publicà el pomell d'etimologies que porten per títol *Poesía fósil*.

(54) Ultra de formar part cada any dels tribunals d'exàmens de l'Universitat y de l'Institut, en formà també del de idiomes per als aspirants al Cos de Sanitat marítima. Fou jutge dels següents Tribunals d'oposicions: a una Auxiliària de la Facultat de Filosofia y Lletres de la nostra Universitat (fou proposat el Dr. Gres), a la càtedra de Sanscrit de l'Universitat Central (fou elegit el Dr. Gelabert), a la càtedra de Llengua grega de Salamanca (fou nomenat el Dr. Soms), a la càtedra de Filologia comparada del Llatí y del Castellà (la obtingué el Dr. Menéndez Pidal), a varies Escoles de primera ensenyança, etc. Fou també mantenedor dels Jochs Florals en 1875 y President l'any 1894; jutge del certamen de Calderón y del celebrat ab motiu de la restauració del monastir de Santa Maria de Ripoll, membre del Jurat de l'Exposició Universal de Barcelona, etc.

(55) Contava el propi Balari que, com en Milà l'animés a fer cert treball, ell li digué: «si no soch literat!», y que D. Manuel li replicà: «però és gramàtich, que encara val més».

(56) Melcior de Palau. — *Al honorable mestre en Manuel Milà y Fontanals*. Paràfrasi llegida en la vetllada necrològica que li dedicà l'Ateneu Barcelonès y publicada a *La Renaixensa*, any XV (1885), pàg. 182.

APÈNDIX

I. ETIMOLOGÍA, SIGNIFICACIÓN Y USO SINTÁCTICO DE LA PALABRA «RAY».
Monografía inédita del Dr. D. Joseph Balari y Jovany, que porta la data de 17 de febrer de 1886 y fou llegida devant de la *Real Academia de Ciencias y Artes* d'aquesta ciutat.

II. HISTORIA DE LA TAQUIGRAFÍA ESPAÑOLA. *Discurso de recepción en la Real Academia de Ciencias y Artes del socio de número D. José Balari y Jovany, leído en sesión de 8 de febrero de 1883.* — Dos fragments d'aquest discurs, que tampoc s'ha donat a l'estampa.

ETIMOLOGÍA, SIGNIFICACIÓN Y USO SINTÁCTICO DE LA PALABRA RAY

Con mucha frecuencia se emplea esta palabra en el lenguaje familiar de Cataluña y a pesar de ello es hasta ahora desconocido su origen etimológico y su uso sintáctico. Los gramáticos y lexicógrafos de la lengua catalana nada han dicho que pudiera dar luz acerca de estas cuestiones. No parece sino que esta palabra se halla envuelta en impenetrable misterio. Veamos en corroboración de esto, lo que dice el diligente lexicógrafo y distinguido humanista D. Pedro Labernia y Esteller, quien, en el artículo inserto en su *Diccionari de la Llengua Catalana* se expresa en los siguientes términos vertidos de dicha lengua literalmente al castellano: «RAY — Voz familiar usada como interjección, que se cree peculiar de la lengua catalana; pues a pesar de repetidas diligencias no se ha podido encontrar la equivalencia castellana, ni menos un sentido determinado en catalán; sólo que denota una multitud de circunstancias propias de la infinidad de locuciones o voces a que se acomoda. En algunas partes de Castilla se usa el ray lo mismo que en catalán, y así se dice *eso ray*». En la segunda edición del *Diccionari* se adicionó el artículo añadiendo: «Territorial — *pla*».

De lo antes transcrito se infiere, que la palabra *ray* está por clasificar, pues no se le ha dado cabida todavía en ninguna de las categorías gramaticales en que fueron distribuidas las partes de la oración por los gramáticos griegos y han continuado rigiendo en nuestros días. Es, pues, un problema digno de estudio, como lo es siempre la investigación de todo lo relativo al lenguaje, que al fin y al cabo es instrumento de nuestros pensamientos, y sube de punto el interés cuando se trata de la lengua propia, de aquélla que poseemos como más íntima, porque sin artificio la aprendimos en nuestra infancia, en la cuna, y nos ha de servir como punto de partida y de comparación para conocer mejor otros idiomas, principalmente si el dominio de los mismos ha de estar basado en el estudio y en la reflexión.

Por razón de método dividimos este ensayo en tres partes: la primera trata del origen etimológico, la segunda se ocupa en la significación, y la tercera tiene por objeto el uso sintáctico de la palabra *ray*.

ETIMOLOGÍA

A nadie se oculta el interés capital que envuelve el estudio de las etimologías desde el punto de vista léxico y gramatical. Fijar el origen de las palabras ha sido y es una de las principales tareas de la Filología histórica y comparativa. No hay necesidad de insistir en este punto.

Faltan documentos para estudiar históricamente la palabra *ray*, lo cual fácilmente se comprende si se tiene en cuenta el uso que de la misma se hace, limitado al lenguaje familiar. No podemos justificar el empleo de esta palabra por medio de documentos anteriores al siglo actual; pero a principios del mismo la hallamos continuada en una colección de monoslabos manuscrita y formada por el P. Raimundo Ferrer, del Oratorio de San Felipe Neri, según dato que nos ha proporcionado nuestro amigo D. Miguel Victoriano Amer, que la posee.

No cabe duda de que en algunas ocasiones la cita de un documento antiguo sirve de clave para la inteligencia de palabras que usamos sin darnos cuenta de su significación; otras veces tales antecedentes sirven de guía para hallar el origen de algunos vocablos cuya significación nos es ya conocida; pero en no pocos casos basta atender a los cambios fónicos que hubieron de sufrir las palabras para tomar carta de naturaleza en la lengua catalana sin necesidad de recurrir a ulteriores pruebas.

Ocurre lo primero, por ejemplo, en la palabra *marvella*, que usamos para distinguir la parte del mar que baña la costa N. E. de Barcelona, fuera del puerto, y que por ignorar su significación suele leerse, traducida al castellano, con los nombres de *mar vieja*; y sin embargo no se trata de *viejo* en contraposición a *nuevo* o *reciente*, sino sólo de *marejada* o *marea*, a que nuestros antepasados daban el nombre de *marvell*, según es de ver por lo que Comes dice en el capítulo 82 del *Libre de Coses Assenyalades*, que se custodia en el Archivo Municipal de Barcelona, en estos términos: «Mossen Miquel Çarriera se llansa en la mar tot sol, e nadant per voler arribar en terra la mar lo traboca per quant hi havia *marvell* e axis nega».

Respecto de lo segundo, basta citar la palabra *sivella*, hebilla, en la cual difícilmente sospecharíamos una *f* inicial en lugar de *s*, sino halláramos muchas veces usada en siglos anteriores la palabra *fiuella* en diferentes documentos de época diversa. En el inventario de alhajas hecho en 1307, el cual se halla inserto en el Registro 24, folio 63 vuelto del Archivo de la Corona de Aragón, se lee: «Item iiii afibladors trancats. en que entre lo ganchon de la *fiuella* de la dita correja». Esta palabra deriva de la latina *fibula*, broche, la cual ha dado origen también a otras tales como: *fibla*, *fibló*, *fiblar* y al apellido *Fiveller* o *Fivaller*, que significa el que hace o fabrica broches o hebillas.

Podremos prescindir de antecedentes siempre que la Fonología nos sirva de guía seguro en cuestiones etimológicas, lo cual acontece, por ejemplo, en la palabra *rebutjar*, formada merced a un cambio de sonidos, de *i* en *j*, y de *p* en *b*, de la palabra latina *repudiare*.

En el caso presente, por fortuna, importa poco la falta de documentos anteriores a nuestro siglo para explicar la etimología de la palabra *ray*, porque basta solamente acudir a los principios de la Fonología de la lengua catalana, como acontece con la palabra *rebutjar*.

Por primera vez hallamos ensayada la etimología de la palabra *ray* en el tomo II, página 450 de las Memorias de la Academia de Buenas Letras de Barcelona, en donde D. Antonio Bergnes de las Casas la hace derivar de la palabra griega *ράδιος*, fácil. Considerada esta etimología desde el punto de vista fonológico sería admisible, si con respecto al histórico no fuese inverosímil. Las palabras griegas de origen, que forman parte de la

lengua catalana, ora son debidas a la Iglesia, como: *prevete, llech, cementiri*, etc.; o bien, dadas las constantes relaciones comerciales que la Corona de Aragón mantuvo en Oriente durante la Edad Media, son de procedencia mercantil, como: *nòlit, estol, trapacor, bastaix*, etc.; o bien reconocen su origen en la Medicina, y de ahí las palabras *emplastre, poagra, panadiç*, etc., y muchísimas otras que constituyen el tecnicismo científico; pero la palabra *peidiç* no se halla usada en el griego clásico ni en el romaico o griego moderno tal cual se emplea en catalán. Una palabra familiar, a ser de origen extranjero, supondría entre dos pueblos relaciones más íntimas que las meramente mercantiles, aun dado caso que tal palabra tuviese un uso idéntico en el país de donde se sospeche que ha sido tomada.

No cabe la menor duda de que se formó de una palabra latina. La terminación de *ray* en *y*, equivale algunas veces, no siempre, a *di* en latín, como en *remey*, de *reme-di-um*; en *gla-y*, de *gla-di-um*, y de ahí *ra-y*, de *ra-di-um* (acusativo). Otras veces a la sílaba *di* corresponde *ig* final, de lo cual resulta, que *ra-di-um* (ac.) haya dado lugar a *ra-ig*, como *ma-di-us* a *ma-ig*, y *po-di-um* a *pu-ig*. De ahí, pues, la doble forma *ray* y *raig* derivada de la palabra *radius*.

Justificado el origen de la palabra, estudiemos su significación.

SIGNIFICACIÓN

Ray no es más que *rayo*, y lo hallamos usado como sinónimo de *luz* en el capítulo 272 de la Crónica de Ramón Muntaner. El llamado *Sermó d'En Muntaner*, que forma el capítulo citado, está escrito en verso en la lengua de los trovadores, y en él se lee:

Mas li sart son estrayt de vostra gent desay,
Perque farets marces quels siats lum e ray,

De ahí que en su acepción genuina envuelve *ray* la idea de *claridad*, es decir, equivale a *claro*, lo cual explica la sinonimia que puede establecerse con *pla*, llano, que se usa en el Ampurdán; de suerte que muchas veces resultan idénticas por su significación las frases *això ray* y *això pla*. En sentido traslaticio, *claro* y *llano* son lo mismo que *fácil*, es decir, *no difícil*, y merced a esto venimos a dar con la verdadera significación de *ray*, que ha de traducirse: *sin dificultad, sin inconveniente, sin importancia, de poca monta*, o por medio de otras expresiones por el estilo, de suerte que envuelve una idea de indiferencia o menosprecio.

Ejemplo

Traducción

Mon marit se n'es aniat....

Fuése de aquí mi marido....

¡Axò ray!

Me importa poco.

¡Que se'n vaja a la bona hora!

Que se vaya en hora buena!

M. Aguiló. — Jochs Florals de 1866, pág. 32. — ¡Axò ray!...

USO SINTÁCTICO

Es preciso, ante todo, clasificar esta palabra, que, según Laberria, se usa como interjección; pero no indica a qué parte de la oración pertenece. Desde luego se puede afirmar que no es verbo; jamás se encuentra esta palabra empleada como tal, ni es artículo, ni pronombre, ni adverbio, ni conjunción y tampoco interjección. Es un nombre sustantivo, según el estudio de la etimología y el de la significación han venido a demostrarlo.

Clasificada esta palabra de modo que no pueda dar lugar para la duda en cuanto a la categoría gramatical de que forma parte, podemos manifestar en síntesis, que más adelante quedará corroborada con ejemplos, lo concerniente al uso sintáctico de la misma. El papel que desde este punto de vista desempeña en la oración es el de *predicado nominal*, que no admite artículo, ni forma parte jamás de una oración negativa, ni de una interrogativa directa; se refiere a un sujeto explícito o implícito, y el elemento copulativo — el verbo sustantivo — en ningún caso se halla expreso.

Los siguientes precisarán de un modo particular la teoría acerca del uso sintáctico de esta palabra.

1.º *Ray* puede estar precedido inmediatamente de un pronombre personal. Este pronombre, aunque usado en nominativo, no es, sin embargo, el sujeto de la oración en que *ray* figura como predicado, sino que equivale a un dativo, pero no al dativo llamado por los gramáticos *commodi* o *incommodi* por el cual se indica la persona que recibe daño o provecho de la acción expresada por el verbo, sino el *dativus ethicus*, es decir, a aquel por el cual se significa que la persona tiene, respecto de la acción, un interés meramente psicológico o moral, ya que en el caso presente, como queda indicado, la palabra *ray* envuelve la idea de indiferencia o menosprecio.

Ejemplo

Penseu ab vostra salut y dexeu
apart les dolences de mon pobre
cor. ¡Jo ray!..... No sab, ni sospitar
ha pogut que jo sentís res per ella... etc.

Ejemplo aclaratorio

Penseu ab vostra salut y dexeu
apart les dolences de mon pobre
cor. Aquestes dolences són *ray pera*
mi..... No sab, ni sospitar ha pogut
que jo sentís res per ella.....

Riera y Bertrán. — *Historia d'un pagès*. — Jochs Florals de 1869, página 273.

Traducción

Cuidad de vuestra salud y dejad a un lado los sufrimientos de mi pobre corazón. Estos sufrimientos son *de poca monta para mí* (es decir, no me importa, me es indiferente sufrir). Mi corazón no sabe, ni siquiera ha podido sospechar que yo sintiera algo por ella.

2.º El sustantivo con artículo, u otra palabra que se tome como sustantivo, precediendo a *ray* inmediatamente, se halla en idéntico caso que el anterior.

Ejemplo

— Què diu ton pare? — *Lo pare ray!*..... si per ell fos, crech que res oposaria.

Ejemplo aclaratorio

— Què diu ton pare? — Axò és *ray pera mon pare*..... si per ell fos, crech que res oposaria.

C. Vidal. — *La Pubilla del Màs de dalt*. — Jochs Florals de 1866, pàg 108.

Traducción

— Qué dice tu padre a eso? — En cuanto a *mi padre no hay inconveniente* (es decir, no le importa, le es indiferente)..... Si en su mano estuviera o si de él dependiese, creo que no pondría óbice alguno.

3.º El pronombre personal en relación de dativo, ya sea determinado o indeterminado, está implícito o sobrentendido cuando la palabra *ray* va precedida del demostrativo *axò* como sujeto.

Ejemplo

Quin sant vos porta? — Diguéli lo notari, tan bon punt entrà. — Què vol que sia? Desgracies! — Malalts? — Ca, no senyor, quartos. — *Axò ray!*..... Ja ho diu vostè, com se coneix que'n té.

Ejemplo aclaratorio

Quin sant vos porta? — Diguéli lo notari, tan bon punt entrà. — Què vol que sia? Desgracies! — Malalts? — Ca, no senyor, quartos. — *Axò és ray* pera mi!..... Ja ho diu vostè, com se coneix que'n té.

C. Vidal. — *La Pubilla del Màs de dalt*. — Jochs Florals de 1866, pàg. 112.

Traducción

Qué santo os guía por acá. — Le dijo el notario, no bien hubo entrado. — Qué ha de ser! Pesares!..... Enfermos? — Oh, no señor, dinero. — *Es lo de menos* (es decir, para mí o para cualquiera esto no tiene importancia)..... Basta que usted lo diga. Bien se echa de ver que V. lo tiene, o que es rico.

4.º El sujeto y el dativo personal están implícitos o sobreentendidos cuando un adverbio precede a la palabra *ray*.

Ejemplo

Bebemhi un glop d'ayguardent abans..... — I bé ¿que'ns farà que'ns posem mitja mantellina? Avuy ray!

Ejemplo aclaratorio

Bebemhi un glop d'ayguardent abans..... — I bé ¿que'ns farà que'ns posem mitja mantellina? *Lo* posarnos mitja mantellina *avuy* serà *ray* pera nosaltres.

Genís. — *La Mercè de Bellamata*. — Jochs Florals, de 1878, pàg. 181.

Traducción

Echemos antes un trago de aguardiente..... Y bien ¿qué importa que nos alegremos un poco? *Hoy para nosotros lo mismo da.*

5.º Equivale la palabra *ray* á la apódosis de una oración condicional.

Ejemplo

Feste trompeter de soldats. — Só massa petit; tot just he fet dotze anys!—Donchs feste..... feste..... rabadà!.....—Si trobo qui'm vulla *ray*!

Ejemplo aclaratorio

Feste trompeter de soldats. — Só massa petit; tot just he fet dotze anys!—Donchs..... feste..... feste..... rabadà!.....—Si trobo qui'm vulla, lo ferme rabadà serà *ray* pera mí.

Riera y Bertràn. — *Historia d'un pagès.* — Jochs Florals de 1869, pàgina 167.

Traducción

Hazte corneta de soldados. — Soy demasiado joven: apenas he cumplido doce años. — Pues..... hazte..... hazte..... rabadán..... — Si hallo quien me quiera, *no tendré inconveniente* (es decir, me es indiferente, lo mismo da).

6.º A veces la conjunción condicional *si* equivale a una causal. En tales casos el pronombre personal expreso en nominativo no está en relación de dativo, sino que es sujeto de *ray*.

Ejemplo

De la Atlántida al vèuret hereva,
[en son enterro
los pobles que't festegen digueren:
[— *Ella ray*!
¿què importen a l'abella los troços
[de ton gerro,
si, flor dels vinents segles, los quedes
[tu?..... Mes ay!

Ejemplo aclaratorio

Los pobles que't festegen al vèuret hereva de l'Atlántida digueren en son enterro: — *Ella és ray* pera nosaltres, a les abelles no'ls importen res los troços de ton gerro, *porque'ls* quedes tu com a flor dels segles vinents.

Verdaguer. — *Atlántida.* — Canto I.

Traducción

Los pueblos que te halagan (España), al verte heredera de la Atlántida dijeron en su entierro: *ella nos es indiferente* (es decir, poco nos importa que se haya hundido), a las abejas no les importan los cascotes de tu jarro, *porque* les quedas tú como flor para los siglos futuros.

Falta estudiar ahora algunas cuestiones que surgen del análisis que acaba de hacerse.

I

Se ha indicado más arriba, y los ejemplos han venido a confirmarlo sin excepción alguna, que la palabra *ray* no admite negación. Basta fijarse en la significación de esta palabra para ver claramente, que con la negación tendría un sentido contrario, enteramente antitético, pues si *ray* equivale a *poco monta, poco importa* o a otras frases semejantes, *no ray* tendría el valor de *no monta poco; no importa poco*, lo cual es lo mismo que *mucho monta, mucho importa*, es decir, expresaría una idea distinta y diametralmente opuesta a la que envuelve invariablemente la palabra *ray*.

II

Tampoco puede formar parte de una oración interrogativa directa porque la significación afirmativa, decididamente aseverativa de esta palabra no se compadecería bien con la interrogación que no afirma ni niega. En *L'Aplech* ó primer canto de la leyenda Canigó del eminente poeta Rdo. D. Jacinto Verdaguer, se lee:

Avergonyida, ella, s'adossa a un arbre
per estatua pendríala de marbre
qui no vegés ses llàgrimes rajar com una dèu.
No ho veu la gent del ball ni se'n adona;
a qui dança joyós ¿què se li'n dóna
de la margaridoja que aixafa sota'l peu?

Si queremos hacer uso, en este caso, de la palabra *ray*, como equivalente de: *que se li'n dóna*, será preciso cambiar la oración interrogativa en otra aseverativa equivalente, y así se dirá: *pera qui dança joyós ves se li'n dóna de la margaridoja que aixafa sota'l peu*, esto es, *la margaridoja que aixafa sota'l peu ray*.

III

El uso irregular del pronombre personal en nominativo en lugar del dativo, es decir, precedido de las preposiciones *a* o *para*, quizás ha contribuido a desorientar a los gramáticos y lexicógrafos. Después de los ejemplos aducidos no hay necesidad de insistir acerca de este punto; sin embargo, interesa saber, si es posible, cuál sea el fundamento que haya dado lugar a la irregularidad mencionada.

Las reglas gramaticales son insuficientes para explicarla; mas el pueblo, que en el habla vulgar parece que con sus caprichos se complace a veces en burlarse de la gramática y de los gramáticos, nos dará pie para intentar

su explicación. Con frecuencia se oye en boca del vulgo en Barcelona el pronombre personal de primera persona usado en nominativo, en lugar del dativo, cuando dice, por ejemplo, *jo m'agrada molt anar a passeig*, en lugar de: *a mi m'agrada molt*, y al par se dice: *jo ray*, por *a mi ray*, que sería lo regular y lógico. En estos casos se hace indeclinable el pronombre *jo* como lo es el pronombre *tu*.

IV

Se nos ocurre también hacernos la siguiente pregunta: la palabra *ray*, que, según queda demostrado, es un nombre substantivo, ¿se usa alguna vez como interjección? D. Pedro Labernia, en el artículo de su Diccionario, que al principio hemos transcrito, lo afirma. Podemos asegurar, sin embargo, contra dicha opinión, tenida por muchos como valedera, que en ningún caso se usa ni puede usarse como interjección la palabra *ray*. Aquella es la expresión inmediata de afectos, sensaciones o sentimientos, que se traducen en gritos; mas las personas cultas usan con frecuencia palabras en lugar de gritos, que son más propios de niños, de hombres sin cultura y de salvajes, y así dicen, por ejemplo, en castellano: *cáscaras! caracoles! naranjas! puñales!* En este caso, dichas palabras pierden su significación, no son ya representativas de ideas, sino de afectos, equivalen a una manifestación o expresión de estupor, de admiración o de lo que se quiera. La palabra *ray* jamás se despoja de su significación peculiar y determinada, que por su índole especial es inadecuada para la expresión de los afectos, y en consecuencia, en ningún caso equivale a una interjección.

V

Todos los escritores, sin excepción, tienen por costumbre poner el signo ortográfico de admiración inmediatamente después de la palabra *ray*, como pata indicar que es una especie de interjección, pues tal ha sido hasta ahora la idea que acerca de esto ha prevalecido. La palabra *ray* se pronuncia con cierto tono enfático, y por eso le cuadra bien siempre la interjección *oh!* que algunas veces es explícita, como, por ejemplo, en el caso siguiente:

¡Oh! ¡La mort del cos *ray!*..... Los que moren han acabat de patir..... La mort de l'ànima es cent vegades incomparablement pitjor. — C. Vidal. — *La familia del Mas dels salzers*. — Jochs Florals de 1880, pág. 244.

En este ejemplo la interjección robustece el valor afirmativo de la oración de que *ray* forma parte como predicado, y es lo mismo que: «La mort del cos *realment* poch importa..... Los que moren han acabat de patir..... La mort de l'ànima és cent vegades pitjor». No equivale ni puede confundirse en manera alguna con un grito, con la interjección que acompaña muchas veces al vocativo, a la verdadera aclamación o llamamiento, como puede verse en el capítulo 110 de la Crónica de D. Jaime el Conquistador en que se lee: «Vench don Nuno a la riba de la mar, e cridaren a altes ueus: *Oy* de la galea! Responerén: E que? E dixerén: Don Nuno diu, e queus prega quel esperets .j. poch, que aqui es linfant de Portugal que vol parlar ab vos.»

VI

En alguno de los ejemplos antes citados, en confirmación de las teorías expuestas, podría quizás usarse la palabra *res* en lugar de *ray* sin que el sentido sufriera detrimento. En el primero de ellos se dice: «Penseu ab vostra salut y dexeu apart les dolences de mon pobre cor. ¡Jo ray! etc». Al hacer la aclaración del mismo, antes de traducirlo, hemos escrito: «aquestes dolences són ray pera mi», lo cual equivale, en sentido menospreciativo, a «són res o no res pera mi». ¿Podrá sospecharse, por tanto, que *ray* y *res* tengan algo común? De ningún modo; pues, aparte de que la significación de ambas palabras en algún caso puede ser casi idéntica, como en el citado, no es posible hallar manera con que justificar un origen común de las mismas. No coinciden por la etimología ni por la significación.

De todo lo expuesto resulta, que la palabra *ray* ha conservado el carácter de nombre sustantivo debido a su origen, como lo demuestran la etimología y el uso sintáctico de la misma. La función gramatical limitada, es decir, el servir constantemente para representar una de las partes esenciales de la oración — el predicado — la entonación particular que caracteriza a esta palabra, y su significación, han contribuido a que la consideráramos digna de especial estudio, con objeto de procurar esclarecer una de las muchas cuestiones oscuras que ofrece la lengua catalana, tan poco estudiada desde los puntos de vista léxico y gramatical.

HISTORIA DE LA TAQUIGRAFÍA ESPAÑOLA

SEÑORES ACADÉMICOS :

Hace tiempo que fui objeto de una señalada distinción al dispensármese la honra de ser llamado a formar parte de este Cuerpo científico, y hubiera vacilado en aceptarla porque reconozco que mis merecimientos son escasos, si el sentimiento de gratitud que despertó en mí este acto de benevolencia, no me hubiese inducido a prestar, a esta decisión, el debido acatamiento. Desde luego quedó fijado el tema que había de desenvolver para mi recepción, que circunstancias imprevistas me obligaron a aplazar con asentimiento de la Academia, pues me pareció que venía implícitamente indicado al elegírmese para llenar una vacante en la sección de Artes, porque se apreciaron en aquella ocasión servicios prestados a la enseñanza y para la propagación del Arte taquigráfico. La historia de la Taquigrafía española, si tan pomposo título puede darse a una serie de noticias que esparcidas acá y acullá, publicadas e inéditas, he reunido en un solo haz, será el asunto de esta disertación, cuyo interés, si alguno tiene, nace no de puntos de vista generales a que por su índole no se presta esta reseña, sino de la abundancia de pormenores y de menudos detalles.

Al terminarse el siglo XVIII, es decir, en el año de 1800, apareció por primera vez en España la Taquigrafía, de importación extranjera, pues las dos obras que vieron la luz en el mismo año fueron traducciones de la de Samuel Taylor, catedrático de Filosofía moral y de Taquigrafía en Oxford, cuyo sistema, publicado en Londres en 1786, fué vertido a diversos idiomas. Una de aquéllas es debida a D. Francisco de Paula Martí, con el título de *Estenografía ó arte de escribir abreviado siguiendo la palabra de un orador o la conversación viva de dos o más personas*, y la otra, con el nombre de *Taquigrafía ó método de escribir con la ligereza que se habla o se lee*, tiene por autor al que fué ministro D. Juan Álvarez Guerra, quien, al acomodar a la lengua castellana el sistema inglés se propuso, según dice D. Agustín Pascual (1), traducir en poco tiempo el famoso *Diccionario de Agricultura de Rozier*, como efectivamente lo consiguió, puesto que el primer tomo apareció en Madrid en 1797 y el décimosexto, último de la obra, se dió a la estampa en 1803.

Después de una discusión habida entre ambos traductores, convencido

(1) *Reinstalación de la cátedra de Taquigrafía por la Sociedad Económica matritense*. — Solemne apertura de dicha cátedra el día 7 de Noviembre de 1869. — Madrid, 1870.

Martí de la ineficacia del sistema inglés para la lengua castellana, porque en los monogramas no se indicaban más que las vocales iniciales y finales, lo cual redundaba en menoscabo de la claridad y daba origen a confusión, hizo nuevos estudios del arte en obras de varios autores y dió solución a estas dificultades fundándose en la de Coulon de Thévénot principalmente. Terminada su obra la presentó manuscrita, el 17 de julio de 1802, a la Real Sociedad Económica matritense de Amigos del País, acompañando otra sobre correspondencia secreta, y la Comisión nombrada de individuos de su seno para que informase sobre el mérito de entrambas, dió dictamen el 21 de agosto opinando que la Sociedad no debía interponer su mediación al Gobierno en cuanto al método de correspondencia secreta, aunque le había parecido bien, porque para el público no ofrecía utilidades; pero convencida de las que presentaba la Taquigrafía, fué de parecer que se elevase una representación al rey pidiendo el establecimiento de una Escuela de este arte. La Sociedad, en 28 de agosto, se conformó con este dictamen, y por medio de la Secretaría de Estado hizo, en 6 de septiembre, la representación mencionada. A la sazón en que se hallaba en Vinaroz la Corte que desde Barcelona se dirigía a Madrid, se expidió la Real orden de 21 de noviembre del mismo año 1802, firmada por el ministro de Estado D. Pedro Ceballos, y accediendo en ella a los deseos de la Sociedad Económica, se dispone: «que se establezca en Madrid la enseñanza pública de tan ventajoso método de escribir, que en premio de haber mejorado Martí el método taquigráfico se le confiera la Escuela con el encargo de la referida enseñanza y el sueldo de diez mil reales al año, y que respecto a haber recomendado dicho cuerpo patriótico el establecimiento, sea de su cargo cuidar de que los efectos correspondan a los deseos de S. M.»

El encargo de cumplir lo mandado en dicha Real orden fué confiado por la Económica a su socio D. José Garriga, que lo fué también correspondiente de esta Real Academia. La Sociedad, en sesión de 29 de enero de 1803, declaró útil para la enseñanza la obra elemental que el profesor Martí le había presentado manuscrita. D. José Garriga redactó el Reglamento para régimen y gobierno de la Escuela gratuita de Taquigrafía, el cual, después de examinado por la Sociedad Económica, fué aprobado por el Rey en 21 de marzo del citado año.

Con una matrícula de 175 alumnos se dió comienzo a la enseñanza de esta asignatura el día 1.º de septiembre de 1803, presidiendo la Sociedad Económica. El curso era de ocho meses, pues las lecciones que se daban durante dos horas todas las tardes de los días no festivos, continuaban sin interrupción hasta el último de noviembre, en que terminaba el primer período de tres meses destinado a la enseñanza teórica del sistema. El segundo período, de cinco meses, para la práctica de escritura y traducción, empezaba el 1.º de febrero y finalizaba el 30 de junio, por ser vacaciones los meses de diciembre y enero por falta de luz, y los de julio y agosto por exceso de calor.

Las primeras oposiciones a los dos premios que, según el Reglamento, ofrecía anualmente la Sociedad y consistían en medallas de plata de cuatro onzas de peso cada una, se celebraron el 2 de julio de 1804, resultando agraciados D. Ángel Ramón Martí, hijo del inventor, que fué más tarde taquígrafo mayor de la Cámara de Diputados de Portugal y autor de un tratado

de este arte aplicado a la lengua portuguesa, y el Dr. D. Francisco Serra y Ginesta, abogado de la Audiencia de Cataluña, fundador de la llamada escuela catalana de Taquigrafía. Formó parte del acto la lectura por el precitado D. José Garriga, de un discurso en que se ocupó con preferencia en el examen detenido del sistema taquigráfico, que era la base de la enseñanza en la Escuela. Procuró ésta, desde un principio, introducir en Madrid la fabricación de plumas metálicas a propósito para tener en ellas la tinta, cuyo procedimiento explica Martí acompañándolo con varios diseños en la primera edición de su taquigrafía, mas los resultados obtenidos no lograron llenar las esperanzas que se habían cifrado en dicho procedimiento.

Destinó el Gobierno, a propuesta de la Sociedad Económica, parte del piso bajo del Almacén que fué de Cristales en la calle del Turco, en que hubo después la Escuela de Ingenieros civiles, para aula de Taquigrafía, cuya enseñanza permaneció abierta al público hasta el 30 de noviembre de 1808. El 4 de diciembre entraron los franceses en Madrid, y las puertas, ventanas, bancos, mesas, encerados y originales fueron víctimas de los azares de la guerra (1).

Bajo la protección del Capitán general Marqués del Socorro, habíase establecido en Cádiz, en 1807, una Academia de Taquigrafía dirigida por D. Manuel Risueño, en la cual se seguía un método inventado o reformado por D. Gabriel Quintín Montañés, cuyos resultados no debieron de ser satisfactorios, ya que en las Cortes generales y extraordinarias que se abrieron pocos años después solamente se hallaron discípulos de Martí, de Serra y Ginesta y aún de Álvarez Guerra, habiendo caído en el olvido dicho sistema precisamente cuando la Taquigrafía empezaba a dar pública muestra de su utilidad y constituía una profesión lucrativa. El maestro de enseñanza elemental, D. Guillermo Atanasio Xaramillo, refugiado en Cádiz a consecuencia de la irrupción de los franceses, publicó en dicha ciudad, en 1811, con objeto de proporcionarse recursos, un folleto con el título de *Curso de Taquigrafía*, que en sentir de D. Sebastián Eugenio Vela es una mezquina y malísima recopilación del arte de Martí; mas fué tal el deseo de aprender taquigrafía, que, no hallándose otro medio para ello, pronto se agotó la edición, que en el mismo año fué reimpresa en Londres.

En el otoño de 1813 volvió a abrirse la Escuela de Taquigrafía en la de sordomudos establecida en la calle del Turco, número 11, bajo la égida de la Sociedad Económica matritense de Amigos del País. «El 30 de agosto de 1814, dice D. Agustín Pascual, a las seis de la tarde, el Rey, acompañado de los infantes D. Carlos y D. Antonio, visitó la Escuela de Taquigrafía. El profesor leyó en Plinio un pasaje histórico del emperador Trajano y siguieron la palabra seis discípulos del último curso, los cuales leyeron después los caracteres taquigráficos, cotejando el mismo Rey la puntualidad de la traducción con el libro en la mano. Y se explicó en seguida el método, contestando los alumnos a las preguntas, que se dignaron hacerles el Rey y los Infantes. A estos les debió gustar el acto, porque se retiraron a las ocho y media de la noche. Con tales ejemplos los ricos se adiestraban también en el difícil arte de gastar bien el dinero y ofrecían premios extraordinarios que gustosa aceptaba la Sociedad» (2).

(1) Obra citada.

(2) Obra citada.

Los cambios que desde aquella época ha sufrido, para su organización, a enseñanza pública en España, también se dejaron sentir un tanto en el modo de ser de esta Escuela. Por Real orden de 10 de marzo de 1836, se dispuso que el sueldo del catedrático formase parte del presupuesto del Estado y que la cátedra estuviese bajo la inmediata inspección de la Dirección general de estudios. Más adelante fué trasladada a la casa de Estudios generales de San Isidro, en la calle de Toledo, en donde se inauguró con el curso de 1841 a 1842, y bien que debía constituir una Escuela especial, se dispuso, no obstante, en la Real orden de 27 de mayo de 1846, que continuara unida a la Facultad de Filosofía, aunque sin carácter académico, en todo lo concerniente al orden, régimen, disciplina y cobranza de sueldo del catedrático. El Gobierno, en uso de la facultad que le concedía el artículo 74 de la ley de Instrucción pública de 1857, al formar el Programa general de estudios de segunda enseñanza aprobado por Real decreto de 26 de agosto de 1858, procuró que la Taquigrafía se propagara por las provincias, puesto que en el artículo 5.º la incluyó entre las asignaturas de aplicación a la Agricultura, artes, industria y comercio. Mas, a pesar de que, según el 12.º de la Real orden de 30 de agosto del mismo año, las Juntas provinciales de Instrucción pública habían de promover la creación de las cátedras de aplicación que más convinieran a cada Instituto de segunda enseñanza, es lo cierto que sólo se estableció la de Taquigrafía en el de San Isidro en Madrid, al cual se agregó la citada Escuela con dicho carácter en octubre de 1859. Barcelona, como veremos más adelante, contaba ya con una cátedra de Taquigrafía en la Escuela industrial.

En ocasión la menos oportuna, dadas las especiales circunstancias por que atravesaba España después de la revolución de septiembre, pues la libre discusión estaba a la orden del día y parecía que todo había de contribuir a fomentar el estudio y práctica de este arte, apareció inopinadamente en la *Gaceta* el Decreto de 30 de junio de 1869 por el cual el Gobierno de la Regencia del Reino, por haberse suprimido de los presupuestos generales del Estado las consignaciones de varias escuelas, entre ellas las de Taquigrafía, dispuso que desde el 1.º de julio dejasen de ser, dichas Escuelas, sostenidas por el Estado. Merced al celo de la Sociedad Económica matriense y al patriotismo de la Diputación provincial y del Instituto de San Isidro, se llenó el vacío que el Gobierno había dejado en la enseñanza por aquella disposición tan inesperada como imprevista, reinstalándose la cátedra de Taquigrafía bajo el cuidado de dicha Sociedad, que el 7 de noviembre hizo la solemne apertura del curso de 1869 a 1870 en el Instituto de segunda enseñanza de San Isidro.

A D. Francisco de Paula Martí hemos de reputarle patriarca de la taquigrafía española, no por haber traducido y publicado un sistema taquigráfico inglés, cuando no se conocía este arte en España, sino porque del sistema de que es autor se derivan la mayor parte de tratados de taquigrafía española que lo han tomado por base y punto de partida. D. Francisco de Paula Martí, grabador en dulce, nació en San Felipe de Játiva en 1762. Aprendió el dibujo y el grabado en la Academia de San Carlos de Valencia, la cual le concedió uno de los premios que se adjudicaron en 9 de octubre de 1786, y por haber publicado grabados de bastante mérito en Madrid, donde fijó su residencia, obtuvo el honor de ser nombrado individuo de la Aca-

demia de San Fernando y socio de mérito de la Real Sociedad Económica matritense de Amigos del País. Su primera obra de Taquigrafía original vió la luz pública en 1803, a ésta siguió un suplemento publicado en 1804, apareciendo la segunda edición en 1813 y las tercera y cuarta en 1821 y 1824, respectivamente. Las láminas de las cuatro ediciones fueron escritas y grabadas por el mismo Martí.....

CONTESTACIÓ

DE

D. Joseph Pella y Forgas

Senyors Acadèmichs:

L'agradosa emoció que vos haurà causat oir com un dexeble llohaba los fets y la ciencia del seu mestre, avuy que la virtut del agraument és tan escassa, avuy que tants joves, com si fossin en llur inteligencia fills sense pare, no volen recordarse d'ahont han sortit y de la cultura que reberen, vos haurà, des d'ara, fet atrayent y simpàtica la personalitat del nou acadèmich D. Lluís Segalà y Estalella.

Emperò altres més grans condicions l'encomanen a vosaltres.

De D. Joseph Balari, qual lloch ve avuy a ocupar, fou dexeble, però dexeble el més predilecte, y bé es podrà dir d'en Balari lo que Boeci del model dels mestres: en ses paraules veritat, en jutjar exacte, en el consell pròvit, insigne en les virtuts y la bonesa; y encara que algú, de la seva obra, comparantla ab la d'edificar, digué injustament, com aquí s'ha retret, era la d'un picapedrer, no la d'un arquitecte, jo diré que si no era un historiador, en Balari, era un gran erudit; y si en termes de la mateixa comparansa volguéssim seguir, diríem en tot cas que fou, per exemple, un Viollet le Duc, el gran erudit del art mitjval que ha il·lustrat y guiat a tota una generació d'arquitectes.

Perque l'erudició, calma, pacienta, unida a la depuració més exquisita y al ordre y a la claretat més gran, la tingué en Balari, y l'ha heretada ben bé D. Lluís Segalà y Estalella y continuades en sos interessantíssims estudis aquestes inapreciables condicions; prou n'espera aquesta Academia el fruyt que, a mans plenes ha de donarli el nou acadèmich, tan sabi en los estudis de literatura clàssica, y coneixedor per peces menudes de les immortals obres que de la pagana antiquitat grega, font de bellesa no estroncada que torna a brollar en nostres dies.

Torna a brollar en nostres dies com una reacció de la sequetat y esterilitat tan grans que ha malmès lo conreu de la literatura. Aquest

desvari per formes que's diuen simbolistes, aquest propòsit d'escriure sense dibuixar el pensament, ab un decadentisme deslligat de tot ritme d'ordre y de bellesa, ha fet que tornés a brollar, per contra, la font embussada del classicisme en nostra terra catalana y, ab tanta força, que'ls forasters y'ls que no volen estudiarnos no'n tenen idea. ¿Ahont s'han publicat, d'aquests anys ensà les més acurades traduccions castellanen en esplèndides edicions de la Iliada y de la Odissea d'Homer sinó a Barcelona? Obra són del nostre nou company moltes d'elles.

Aquí han vist la llum les versions literals que'ns fan fruir de belleses desconegudes en la vella ensenyança, lo poema de *Hero y Leandro*, d'una exquisitat suprema; la superba *Teogonia de Hesiodo*; y, en altra mena de literatura, la grandiosa *Doctrina dels Dotze Apòstols*. Ara més que may, aixecar aquestes obres mestres del bon gust, no superades després de mils d'anys, és fer altíssima cultura, y cal que sapiguen porta lo capdevanter d'això nostre nou acadèmich.

Ab els pròlechs que té escrits a les traduccions seves de la Iliada y la Odissea, n'hi ha prou pera fer la reputació d'un gran helenista; la justesa que no estorba pas el ésser gentil en les seves traduccions gregues, vos fan desseguida l'impressió extraordinaria d'un que domina fins les més petites modalitats del lèxich y la literatura gregues.

Per això li encomanaren la direcció de la *Biblioteca d'escriptors grechs y romans. ab les versions ibèriques (Bibliotheca scriptorum graecorum et romanorum cum ibericis versionibus)* que publica l'Institut d'Estudis Catalans, per això se'l veu figurar en les abundoses publicacions clàssiques com la *Colección de autores clásicos griegos y latinos* que dirigeix junt ab D. F. Crusat y'l nostre estimat company D. Cosme Parpal, y que ha editat *Las Vidas* de Corneli Nepot, l'idili *Amor fugitivo* de Mosco de Siracusa, *Los fenómenos* de Arat, las *Obras escogidas de patrología griega*, *Las Olímpicas* de Píndar ab la traducció del nostre acadèmich electe D. Francesch Barjau, *Safo y Erina* odes, traducció dels nostres benvolguts acadèmichs Sr. Jordàn de Urríes y Rubió, y altres y altres mostres del art literari que va crear per eterna delectació la poesia oriental, trasplantada y conreada per l'aristocràcia grega fa molts segles.

Per tot això cal un conexement gran del idioma y la literatura d'aquell poble, y'l senyor Segalà lo té, no pel càrrech oficial en aquesta Universitat de Barcelona de Catedràtich de dita llengua, perquè la càtedra per sí sola podria ésser un *modus vivendi*, o com los estudiants de l'Etat mitjana deyen dels títols universitaris, *instrumenta dominationis*, mes per la seva vocació, que fa aquests estudis ab severíssima consciència. Mireu a quin punt ha arribat: creyent que un dels dits medis pera explicar les formes del idioma grech antich era l'estudi dels seus dialectes, es posà a estudiar lo dialecte eòlich; prompte vegé que les poesies ahont cercava les petxades d'aquest dialecte, havien sigut cstrafetes en el curs de les moltes copies que s'anaven fent seguint els

segles, y ja estava per deixar córrer aquest propòsit, quan va pensar en estudiarho en les antigues inscripcions eòliques gravades invariablement en els monuments; y tal fet tal dit, y veus aquí no res menys que en Segalà escrigué una *Gramática del dialecto eólico*, que va merèixer l'alt honor de que al any 1903 fos en la Exposició Internacional d'Atenes solemnement premiada.

Senyors: ¿què puch dirvos després d'això y de lo que intel·lectualment representa, sinó que la nostra Academia reb en son rall, ab els braços oberts, al nou Acadèmich que semblants mèrits porta?

Sía, donchs, ben vingut a l'antiga, forta, sempre modesta y Reyal Academia de Bones Lletres.